ปัญจกนิบาตชาดก

หม่อมเจ้าพร้อม

ใน พระเจ้า วรวงษ์เธอ กรมหมื่น ภูมินทร ภักดี

ทรง เรียบ เรียง

เพื่อ พิมพ์ ทูดเกล้า ฯ ถวาย

ใน การ พระบรม ศพ

รัตน โกสินทร์ ศก ๑๒๙

พิมพ์ ๒๐๐๐ ฉบับ

โรง พิมพ์ โสภณพิพรรฒธนากร

หอพระสมุดวชิรญาณ

VAJIRAÑANA NATIONAL LIBRARY
BANGKOK

ที่
ผู้
เสีย ปัญจกฉันท ชาดก

หมายเหตุ

ROYAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
๗ ๔ ๓๐
Thailand National Library

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

บัญจกนิบาตชาดก

หม่อมเจ้าพิจิตร

ใน พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น ภูมินทรภักดี

ทรงเรียบเรียง

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ ร. ต. ท. ขาว

ในการพระบรมศพ

วัดไตรมิตรวิทยาราม ศก ๒๔๗

พิมพ์ ๒๐๐๐ เล่ม

โรงพิมพ์ไทยเฉลิมวิทยาคาร

NATIONAL LIBRARY

ป.๑๕

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

๑๙๓.๓๑๔
ร๖๑๒ป๓

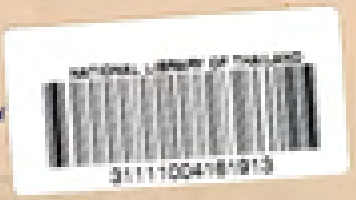

แก้คำผิด

หน้า	บรรทัด	ผิด	ถูก
๓	๑๒	ฉาณ	ฉาน
๕	๑๔	ปราโส่ย	ปราโส
๖๙	๑๔		
๖	๑		
๑๑	๑๒		
๑๙	๕		
๑๑	๑		
๑๔	๙		
๑๙	๑๒	จะหันตัดภ	จะรันตัดภ
๕๖	๖		
๖๙	๑		
๑๒	๕		
๑๒	๑		
๑๕	๑๖		
๙	๑	อุกฤ	อุกฤ
๑๒	๑	อัษยาโส่ย	อัษยาสัย
๑๖	๔	จะหันตัดภ	จะรันตัดภ
๑๑	๔	อำระกกก	อำระกัดก
๑๕	๑	เกียว	จิก
๑๙	๕	จะ ธาก	ธาก
๒๔	๑๑	ปันสาย	ปันสาย

๒๑ ลืมไม่ตก ขอ ๑ เติม ว่า "หรือ มีจะ บัญญา อาจ จะ ธาม (ตุได้ มาก ครู พัน อย่าง"

หน้า	บรรทัด	ผิด	ถูก
๒๐๐	ที่ถูกโน้ตข้อ ๑ เหมือน	ว่า "หรือในอัฏฐกถาท่านกล่าวเป็นคำถามว่า"	ให้ที่สุด"
๒๐๗	๓	อัปปฏิสันธิกาโย	อัปปฏิสันธิโก
๒๐๙	๔	อรวเตรัง	อรวเตรณ์
๒๑๐	ถูก	ให	ให้
๒๑๗	๓	พรัหมัง	พรัหมัน
๒๑๗	๗	ธนุสันธิ	ธนุสันธิ
๒๒๕	๑๑	อธิมาตก	อธิมาตก
๒๓๐	ถูก	อุกาสา	อุกาสา ๒
๒๓๐	๒		
๒๓๓	๓	วิกัณณะ	วิกัณณ ๒
๒๓๓	๑๑	มหาสัญญิ	มิคชาลิญญิ
๒๓๖	๓	สัตวิมัตตานมนนี	สัตวิมัตตานมนนี
๒๓๕	๑๗	พรามณมา	พรามณมา
๒๓๖	๒	สมพัน	เสมพัน
๒๑๗	๓	อไภชิ	อภิไภชิ
๒๑๗	๔		
๒๑๗	๕	อัมมันทิก	อัมมันทิก
๒๑๗	๑๒	กุมี	กุมี
๒๒๓	๑๗	สีหปปาตก์	สีหปปาตก์
๒๒๓	ถูก	ไพรให้ผู้เปนบริวาร	ไพรผู้เปนบริวาร

คำนำ

ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบรมชนกนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่ง เพื่อพิมพ์หนังสือเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามพระราชดำริ แต่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้เผยแพร่พระราชดำรัสในงานพระราชทานเพลิงศพ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนชาวไทย ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติตามพระราชดำรัสนั้น ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเองและประเทศชาติ

ในการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบรมชนกนาถ ซึ่งได้ทรงพระราชดำรัสเป็นภาษาอังกฤษ ในการประชุมสภาองค์การสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๐ ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลเป็นภาษาไทย เพื่อพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนชาวไทย ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติตามพระราชดำรัสนั้น ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเองและประเทศชาติ

ในการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบรมชนกนาถ ซึ่งได้ทรงพระราชดำรัสเป็นภาษาอังกฤษ ในการประชุมสภาองค์การสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๐ ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลเป็นภาษาไทย เพื่อพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนชาวไทย ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติตามพระราชดำรัสนั้น ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเองและประเทศชาติ

ขัดจังได้มหาชนชาวกรุงเทพมหานครได้ทราบ ถ้าหนังสือเรื่องนี้มีคำผิดหรือ
ผิดภาษาไม่ไพเราะ ต้องขอประทานโทษเพราะเวลาเรียนมีน้อย ถึงแม้
ที่จะได้แก้ไขกันได้หลายเที่ยว ๆ ก็ขอพระพรชัยมงคลจงบังเกิดแด่
พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ในงานพระราชพิธีต่าง ๆ เพียงเป็น
ประการใด แต่มีความยินดีเป็นที่ยิ่งหนักหนา ถ้าพระพรชัยมงคลใดปรากฏในงานพิธี ๆ
ให้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้แจกในงานด้วย ที่พระราชพิธีและราชพิธีต่าง ๆ ที่ยังมิได้
พิมพ์ไว้เป็นหลักฐานนั้น หนังสือเล่มนี้ก็จะได้เป็นที่ระลึกเพื่อพิมพ์
สร้างหนังสือเป็นแน่

ถ้าท่านผู้ใดผู้หนึ่งได้รับประโยชน์ เพราะการได้อ่านหรือได้
ฟังหนังสือเรื่องนี้ ขอพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้าจงทรงพระเจริญ
ด้วยพระราชอิสริยยศ พระชนมายุ พระราชวงศานุวงศ์ พระราชพาหนะ ช้าง ม้า รถ ราชรถ
ยิ่งขึ้นโดยลำดับ ๆ ทุกประการเทอญ เพื่อให้ข้าพเจ้าผู้ได้ทำหนังสือนี้แด่พระองค์
ในครั้งนี้ได้มีความสุขสำราญทุกท่านเทอญ

หม่อมเจ้าพวัณ

บาญชี เรื่อง

๑ มณิกุณฑล ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน พระ เจ้า พาราณสี พระเจ้า โกศลราช ยก ทัพ มา จับ พระเจ้า พาราณสี ขังไว้ พระองค์ ทรง ทำ ฌานสมาบัติ ให้ เกิด ขึ้นจึง ประทับ ลอย อยู่ บน อากาศ พระ เจ้า โกศลราช ได้ ทอด พระเนตร์ เห็น จึง เสด็จ มา ถาม พระองค์ ได้ ทรง แสดง เหตุ คือ ความ เปน ผู้ ไม่ เศร้า โศก จน พระเจ้า โกศลราช ทรง เลื่อม ใส คืน ราชสมบัติ ถวาย หน้า ๑

๒ สุชาต ชาดก พระบรม โพธิสัตว์ เปน บุตร์ คนมีทรัพย์ ชื่อ สุชาตกุมาร เมื่อ บู๊ตาย เห็น บิดา มี ความ โศก จึง ทำความเปรียบ นำ หญ้า แล น้ำ มา เรียก ให้ โค ตาย กิน แล้ว บัน เทา ความ โศก ของ บิดา เสียได้ หน้า ๕

๓ เวนสาข ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน อาจารย์ ทิสาปาโมข สั่ง สอน ศิลปศาตร์ ครั้น เห็น พรหมทัต กุมาร เปน ผู้ มี อัธยาศัย หยาบ ช้า จึง ได้ กล่าว สั่ง สอน เมื่อ พรหมทัต กุมาร กลับ มา เมื่องได้ เปน พระเจ้า พาราณสี ทรง เชื่อ คำ บีงคิยปุโรหิต จึง รับสั่งให้ ควัก พระเนตร์ กษัตริย์ ถึง พันองค์ แล้วปลง พระชนม์ เสีย ภาย หลัง เมื่อ พระเจ้า พรหมทัต มี พระเนตร์ แตก ทั้ง ๒ ข้าง จึง ได้ ทรง ระลึก ถึง โอวาท ที่ อาจารย์ กล่าว สอน ไว้ หน้า ๑๐

๔ อุรค ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน พราหมณ์ สั่ง สอน ภรรยา บุตร์ ธิดา สะใภ้ แล ทาส์ ให้ เจริญ มรณสติ ภายหลัง งู กัด

บุตร์ ตาย พระ โพธิสัตว์ แล ชน ทั้ง ๔ ไม่ มี ความ เศร้า โศก พระ อินทร์ ถง มา ถาม ชน ทั้ง ๕ ได้ แสดง เหตุ คือ ความ เปน ผู้ ไม่ เศร้า โศก แก่ พระ อินทร์ หน้า ๑๘

๕ ยังก ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน พระเจ้า พาราณสี แสดง เหตุ คือ ความไม่ เศร้า โศก แก่ พระ เจ้า โกศล เหมือน ชาดก ที่ ๑ แต่ ใน ชาดก นี้ กล่าว ชัด ว่า พระ เจ้า พาราณสี ทรง พระ นาม พระเจ้า ฆฏราช พระ เจ้า โกศล ทรง พระ นาม พระเจ้ายังกราช ทั้ง แสดง ความ เปน ผู้ ไม่ มี ความเศร้า โศก แปลก ออกไป จากชาดก ที่ ๑ หน้า ๒๙

๖ การันทิย ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน อันเตวาสิกผู้ ใหญ่ ของ อาจารย์ ทิสาปา โมข มี นาม ว่า การันทิย มานพ ครั้น เห็น อาจารย์ ให้ ศีล แก่ ผู้ ที่ ไม่ ได้ ขอ ซึ่ง ท่าน ได้ พบ เห็น เมื่อ ปรารถนา จะ ให้ อาจารย์ ละ ความ ประพฤติ นั้น เสีย จึงได้ ทิ้ง ก้อน ศิลา ลงใน ลำธาร ครั้น อาจารย์ มาถาม ได้ กล่าว ความ อุปมา อุปมัย ให้ อาจารย์ เห็น จริง จน ละ ความ ประพฤติ เช่น นั้น เสีย ได้ หน้า ๓๓

๗ ลฑุกิก ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน พระยา ช้าง เที่ยว หา กิน กับ บริวาร แปด หมื่น ได้ พบ นาง นกไส้ กก ลูก อ่อน อยู่ ที่ หน ทาง นาง นกได้ อ้อน วอน ขอ ชีวิตร์ ลูก พระยา ช้าง จึงไป ยืน คร่อม ลูก นกไว้ ปล่อย ให้ บริวาร ไป ก่อน ภาย หลัง มี

ช้าง ตัว หนึ่ง เที่ยว มา หา กิน ใน ที่ นั้น นาง นก ได้ ขอ ชีวิตร์ ลูก แก่ ช้าง นั้น ช้าง ไม่ ฟัง ฆ่า ลูก นก ตาย นาง นก จึง หา อุบาย ฆ่า ช้าง นั้น เสีย บ้าง หน้า ๓๙

๘ จุลธัมมปาล ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน จุลธรรม ปาล กุมาร พระราช โอรส พระ เจ้า มหาปตาปราช เมื่อ พระเจ้ามหา ปตาปราช กริ้ว พระ มารดา พระ กุมาร จึง ให้ ฆ่า จุลธรรมปาลกุมาร ซึ่ง มี พระ ชนม์ ได้ ๗ เดือน เสีย หน้า ๔๕

๙ สุวัณณมิค ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน พระยา เนื้อ พา บริวาร เที่ยว หา กิน ไป ติด บ่วง นาง เนื้อ ผู้ เปน ภรรยา ไป อ้อน วอน นาย พราน ขอ ให้ ฆ่า ตัว แทน นาย พราน มี ความ เลื่อมใส จึง ได้ ปล่อย พระยา เนื้อ เสีย พระยา เนื้อ ได้ ให้ แก้ว มณี แทน คุณ นาย พราน หน้า ๕๓

๑๐ สุสันธิ ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน พระยา ครุธ แปลง ตัว เปน มานพ มา เล่น สกา กับ พระเจ้า ตัมพราช แล้ว พา นาง สุสันธิ ซึ่ง เปน พระ มเหษี หนี ไป ภายหลัง พระยา ครุธ ได้ พัง เพลง ขับ ซึ่ง คุน ขับ ของ พระเจ้า ตัมพราช ซึ่ง ได้ ไป ร่วม สมัคสังวาส กับ นาง แล้ว หนี กลับ มา ขับ เพลง ถวาย บรม กษัตริย์ พระยา ครุธ มี ความ รังเกียจ จึง ได้ นำ นาง มา ส่ง คืน หน้า ๖๑

จบ มณิกุณฑล วรรค ที่ ๑

๑ วัณณาโรหชาดก พระบรมโพธิสัตว์เป็นรุกขเทวดา ได้ทราบเหตุที่สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งซึ่งไปอาศัยกินอาหารที่เป็นเดนเสือแลราชสีห์ ภายหลังสุนัขจิ้งจอกอยากินเนื้อเสือแลราชสีห์ จึงไปยุสัตว์ทั้ง ๒ หวังจะให้แตกร้าวจะได้ต่อสู้กันจนเกิดอันตราย เมื่อสัตว์ทั้ง ๒ ไม่เชื่อคำตัว ก็ต้องหลีกหนีไป หน้า ๖๗

๒ สีลวิมังสกชาดก พระบรมโพธิสัตว์เป็นพราหมณ์ปุโรหิต คิดจะลองไล่ว่าการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงเคารพนับถือเพราะเห็นว่าเราเป็นผู้มีศีลหรือทรงเห็นเป็นผู้ทรงไตรเภทไว้มากจึงได้ทดลองศีล ครั้นทราบว่าศีลมีคุณประเสริฐกว่าการสดับฟังจึงได้ทูลขอพระบรมราชานุญาตออกบวชเป็นฤาษีแล้วทำฌานสมาบัติให้เกิดขึ้น หน้า ๗๒

๓ หิริชาดก พระบรมโพธิสัตว์เป็นเศรษฐีชาวเมืองพาราณสี สั่งสอนบริวารถึงเรื่องบุคคลผู้ไม่ทำกิจที่ตนควรทำแก่ผู้มาหา ย่อมไม่ได้การทำตอบแทนแล้วแสดงลักษณะแห่งมิตรสหาย หน้า ๗๖

๔ ขัชโชปนชาดก ว่าด้วยบัณหาพระยาหิ่งห้อยมิแต่เริ่มต้นไม่ได้ชักตัวชาดกมา หน้า ๘๐

๕ อหิตุณฑิก ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน พ่อ ค้า ขาย เข้าเปลือก หมองู คน หนึ่ง นำ เอาลิง มา ฝาก พ่อ ค้าไว้ หมองู ไป เล่น การ มโหรศพ เสีย ๗ วัน พ่อ ค้าได้ ให้ อาหาร แก่ ลิง ครั้น หมองู กลับ มาได้ เฆี่ยน ลิง แล พาไป ผูกไว้ ที่ ต้นไม้ ลิง หนี ไปได้ หมองู กล่าว ต่อ ดวง จะ จับ ลิง ๆ กล่าว ดัด พ้อ แล้ว หนี ไป หน้า ๔๑

๖ ตุมพิย ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน หัว หน้า พวก พ่อ ค้า เกวียน บรรทุก สิน ค้าไป เที่ยว ค้า ขาย ครั้น ถึง ปากดง ใหญ่ ได้ กำชับ สั่ง บริวาร ไม่ ให้ บริโภค ของ ที่ ไม่ เคย บริโภค ฝ่าย บริวาร ซึ่ง เปน คน โลภ อาหาร ที่ บริโภค ก้อน เข้า คลุก น้ำ ผึ้ง ซึ่ง ยักษ์ ชื่อ ตุมพิย วาง ไว้ ที่ หน ทาง ก็ ถึง ความ ตาย ส่วน ชน ที่ เชื่อ ฟัง คำ พระ โพธิสัตว์ ก็ รอด พ้น จาก ความ ตาย หน้า ๘๕

๗ สาลิย ชาดก พระบรม โพธิสัตว์ เปนบุตร์ คน มั่งมีทรัพย์ เล่น อยู่ กับ เด็ก ชาว บ้าน ที่ ใต้ ต้น นิโครธ หมอ แก่ คน หนึ่ง อยาก จะได้ ขวัญ เข้า ดวง พระ โพธิสัตว์ ให้ จับ งู ว่า เปน ถูก นก สาลิกา ครั้น พระ โพธิสัตว์ ขึ้น ไป จับ รู้ ว่า เปน งู จึง โยน ลง ไป พัน คอ หมอ แล้ว กัด หมอ นั้น ตาย หน้า ๙๙

๘ ตจสารชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน บุตร์ คน มั่ง ทรัพย์ เหมือน ใน ชาดก ที่ ๗ ครั้น มนุษย์ ทั้งหลาย เห็น งู กัด หมอ

ตาย แล้ว จึงได้ พา กัน จับ พระโพธิสัตว์ กับ เด็ก เหล่า นั้น หา
ว่า เปน ผู้ฆ่า มนุษย์ นำ มา ถวาย พระเจ้า แผ่น ดิน ครั้น พระเจ้า
แผ่น ดิน ทรง เห็น เด็ก เหล่า นั้น เปน ผู้ มี ความ องอาจ ไม่ มี ความ
เศร้า โศก จึง รับ สั่ง ถาม พระโพธิสัตว์ ได้ แสดง เหตุไม่ ควรเศร้า
โศก จน พระเจ้า แผ่น ดิน ทรง เลื่อมใส พระ ราชทาน ถานันดรศักดิ์
แก่ เด็ก เหล่า นั้น หน้า ๙๒

๙ มิตวินทุก ชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน เทวบุตร์
(ใน ทส นิบาต ว่า เปน รุกข เทวดา) เที่ยว จาริก ไป ใน อุสสุท
นรก ได้ พบ มิตวินทุก อัน เสวย ทุกข เวทนา อยู่ ใน ที่ นั้น ถาม ถึง
บาป ที่ ตน ทำ พระโพธิสัตว์ จึงได้ แสดง โทษ แห่ง ตัณหา แก่ มิต
วินทุก หน้า ๙๗

๑๐ ปลาสชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน พระยา หงษ์
ทอง กล่าว เตือน ปลาส เทวดา ให้ ถอน ต้น นิโครธ ซึ่ง เกิด ขึ้น ที่
ค่า คบ ต้น ปลาส เสีย ปลาส เทวดา ไม่ เชื่อ ฟัง ภายหลัง เมื่อ
ต้น นิโครธ โต ขึ้น ปกคลุม ต้น ปลาส ตาย ปลาส เทวดา จึง ระลึก
ถึง คำ พระยา หงษ์ ซึ่ง ได้ กล่าว สอนไว้ หน้า ๑๐๐

จบ วัณณาโรหวรรค ที่ ๒

๑ ทีฆีติโกสลชาดก พระบรมโพธิสัตว์เป็นทีฆาวุกุมาร วันหนึ่งพระเจ้าพาราณสีเสด็จไปประภาศบ่ากับทีฆาวุกุมาร ทรงอ่อนพระไทยบรรทมหลับอยู่ที่ตักทีฆาวุ ครั้นทีฆาวุนึกถึงเรื่องที่พระเจ้าพาราณสีฆ่าพระชนกชนนีของพระองค์เสียคิดจะปลงพระชนม์พระเจ้าพาราณสีตอบแทน แต่หากพระกุมารมาทรงระลึกถึงโอวาทที่พระชนกชนนีประทานไว้ จึงไม่ปลงพระชนม์พระเจ้าพาราณสี เป็นแต่กล่าวชู่ให้เกรงแล้วกราบทูลขอชีวิตร์ตน ครั้นพระเจ้าพาราณสีทรงทราบว่าทีฆาวุเป็นโอรสพระเจ้าทีฆีติ จึงพระราชทานพระราชธิดาของพระองค์ให้เป็นมเหษีแล้วให้กลับคืนไปครองโกศลรัษฎ์ ซึ่งเป็นของพระราชบิดา หน้า ๑๐๕

๒ มิคโปตกชาดก พระบรมโพธิสัตว์เป็นพระอินทร์ลงมาสอนดาบศผู้มีความเศร้าโศกร่ำไรเพราะลูกเนื้อที่ตนเลี้ยงไว้ตาย ให้หายความเศร้าโศกได้ หน้า ๑๐๙

๓ มุสิกชาดก พระบรมโพธิสัตว์เป็นอาจารย์ทิสาปาโมชทราบเหตุว่าภายหน้าบุตรยวราชกุมารซึ่งเป็นศิษย์ของตนจักฆ่าพระบิดาเสีย จึงได้ผูกมนต์ ๓ บทให้ราชกุมารมาภายหลังราชกุมารได้ครองราชสมบัติในกรุงพาราณสี โอรสคิดจะปลงพระชนม์พระราชบิดา ครั้นได้ฟังมนต์ที่พระราช

บิดา ทรง ท่อง อยู่ มิ ความ กลัวหมาย ว่า พระราช บิดา ทรง ทราบ
เหตุ จึง ทูล ขอโทษ หน้า ๑๑๔

๔ จุล ธนุคคหชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน พระอินทร์
จำแลงเปนสุนัขจิ้งจอกมากล่าวเย้ยหญิงผู้ ภรรยาจุลธนุคคหบัณฑิตย์
ซึ่ง มิ ความ รัก นายโจร ให้ นายโจร ฆ่า ผัว ตาย ครั้น นายโจรได้
เครื่อง ประดับ ของ หญิง นั้น แล้ว จึง หนีไป เสีย หน้า ๑๒๑

๕ กโปตกชาดก พระ บรม โพธิสัตว์ เปน นก พิราบ กล่าว
เย้ย กา ซึ่ง พ่อ ครัว จับ ถอน ขน หน้า ๑๒๙

จบ ปัญจกนิบาต ชาดก

NATIONAL LIBRARY

๑. มณิกุณฑล ชาดก

ชินฺโน รฏฺฐิสฺส มณิกุณฺฑเล จาติ อิทํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต โกสลรญฺโญ อนฺเตปุเร สพฺพตฺถสาธกํ ปทุฏฺฐามจฺจํ อารพฺภ กเถสิ ฯ

เมื่อ สมเด็จ พระบรม ครู เสด็จ อยู่ ณ พระเชตวัน พุทธาวาส ทรง ปรารภ อมาตย์ ผู้ ลำเร็จ กิจ พระนคร ของ พระเจ้า โกศล ราช ซึ่ง คิด ประทุษฐ ร้าย พระ มหา สัตว์ จึง ตรัส อดีต นิทาน นี้ มี กำหนด ด้วย บท พระ คาถา ว่า ชินฺโน รฏฺฐิสฺส มณิกุณฺฑเล จ เป็น ต้น

เรื่อง นี้ ได้ มี พิศดาร แล้ว ใน หน หลัง ฯ ก็ แต่ ใน ชาดก นี้ พระ โพธิสัตว์ ได้ เป็น พระเจ้า พาราณสี อมาตย์ ผู้ ประทุษฐ ร้าย นำ พระเจ้า โกศล ราช มา ชิง แคว้น กาสี จับ พระเจ้า พาราณสี ขัง ไว้ พระเจ้า พาราณสี ทรง ทำ ฌาณ สมาบัติ ให้ เกิด ขึ้น แล้ว ทรง คู้ พระ เพลา ประทับ ลอย อยู่ บน อากาศ ฯ ครั้น พระเจ้า โกศล ราช ได้ ทอด พระ เนตร เห็น ก็ บังเกิด พระ เสโท หลั่ง ไหล เสด็จ ไป สู่ สำนัก พระ เจ้า พาราณสี จึง ได้ ตรัส พระ คาถา นี้ เป็น ปฐม ว่า

ชินฺโน รฏฺฐิสฺส[1] มณิกุณฺฑเล จ
ปุตฺเต จ ทาเร จ ตเถว ชินฺโน

---

๑ ยุโรป เป็น รถสฺส รถ ม้า

สัพเพสุ โภเคสุ อเสสเกสุ[๑]
กัสมา น สันตัปปสิ โสกกาเล ฯ

พระองค์ มละ รัษฎีสมา แล ม้า พระ ที่ นั่ง กับ ทั้ง เครื่อง ราชา ภรณ์ มี กุณฑล แก้ว มณี เป็น ต้น อนึ่ง พระองค์ มละ พระราช บุตร์ แล เหล่า พระ สนม เสีย เมื่อ โภค สมบัติ ทั้งสิ้น ของ พระองค์ ไม่ มี เหลือ เพราะ เหตุ ไร พระองค์ จึง ไม่ ทรง เดือด ร้อน ใน เวลา ที่ ชน หมู่ใหญ่ เศร้า โศก อยู่ เล่า ฯ ครั้น พระ โพธิสัตว์ เจ้า ได้ ทรง สดับ พระ คาถา นั้น แล้ว จึง ได้ ทรง ภาษิต พระ คาถา ทั้ง ๒ นี้ ว่า

ปุพเพว มัจจัง วิชหันติ โภคา
มัจโจ วา เต ปุพพตรัง ชหาติ
อลัสสตา โภคิโน กามกามี
ตัสมา น โสจามหัง โสกกาเล ฯ
อุเทติ ปูเรติ[๒] ชียติ[๓] จันโท
อัตถังคเมตวาน ปเลติ สุริโย
วิทิตา มยา สัพพุก โลกธัมมา
ตัสมา น โสจามหัง โสกกาเล ฯ

---

๑ ยุ. เป็น อเสสเตสุ ไม่ มี ส่วน เหลือ
๒ ยุ. เป็น อาปูรติ เต็ม ทั่ว, เต็ม ดวง
๓ ยุ. เป็น เวติ ไป

โภค สมบัติ ย่อม มละ หมู่ สัตว์ ซึ่ง จำ จะ ต้อง ตาย ไป ก่อน ก็ มี หมู่ สัตว์ ผู้ ที่ มัจยุราช ครอบ งำ จำ ต้อง ละ ทิ้ง โภค สมบัติ เหล่า นั้น ไป เสีย ก่อน ก็ มี ดู ก่อน พระ องค์ ผู้ ใคร่ ใน กามารมณ์ โภค สมบัติ ที่ บุทคล บริโภค ไม่ ใช่ ของ ๆ ตน ภิ่ง จะ มี ชีวิตร์ เป็น อยู่ เมื่อ โภค สมบัติ ทั้งหลาย ฉิบหาย ไป หรือ ผู้ เป็น เจ้า ของ มละ โภค สมบัติ เหล่า นั้น ไป เสีย ก่อน บุทคล นั้น ก็ ไม่ ได้ บริโภค ใช้ สอย เพราะ เหตุ นั้น เรา จึง ไม่ เศร้า โศก ใน กาล ที่ ชน หมู่ ใหญ่ เศร้า โศก อยู่ ๆ เปรียบ เหมือน พระ จันทร์ อุไทย ขึ้น เต็ม ดวง ย่อม อัน แสง สว่าง ไป พระ อาทิตย์ ชจัด ความ มืด เสีย ยัง โลก ธาตุ ให้ ร้อน แล้ว อัษฎงคต ไป ใน เวลา เย็น ฉันใด โภค สมบัติ บังเกิด ขึ้น แล้ว ก็ ย่อม เสื่อม สิ้น ไป ฉัน นั้น ดู ก่อน พระ องค์ ผู้ เป็น ข้า คริก โลก ธรรม คือ ลาภ ความ เสื่อม ลาภ ยศ แล ความ เสื่อม ยศ เป็น ต้น เรา ได้ รู้ แจ้ง แล้ว เพราะ เหตุ นั้น เรา จึง ไม่ เศร้า โศก ใน กาล ที่ ชน หมู่ ใหญ่ เศร้า โศก อยู่ ๆ ครั้น พระ โพธิสัตว์ เจ้า ทรง แสดง ธรรม อย่าง นี้ แล้ว เมื่อ จะ ทรง ติเตียน พระเจ้า กาสิกราษฎ์ บรมกษัตริย์ จึง ได้ ตรัส พระ คาถา ทั้ง ๒ นี้ ว่า

อลโส กิหี กามโภคี น สาธุ
อสัญญโต ปัพพชิโต น สาธุ
ราชา น สาธุ อนิสัมมการี
โย ปัณฑิโต โกธโน ตำ น สาธุ ฯ

นิสัมม ชัต์ติโย กยิรา นานิสัม์ม ทิสัม์ปติ
นิสัม์มการิโน รัญ์โญ ยโส กิต์ติญ์จ วัฑ์ฒติ ฯ

คฤหัสฐ์ผู้บริโภคกามารมณ์เป็นผู้เกียจคร้านก็ไม่ดี บรรพชิตผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ก็ไม่งาม พระเจ้าแผ่นดินไม่ทรงพระวิจารณ์เหตุที่ควรแลไม่ควรก่อนแล้วทรงกระทำก็ไม่ชอบ บัณฑิตย์เป็นผู้มักโกรธก็ไม่ควร ฯ ดูก่อนพระองค์ผู้เป็นใหญ่ในทิศ กษัตริย์ควรทรงพระวิจารณ์กิจที่ควรก่อนแล้วจึงทรงกระทำ ไม่ควรไม่ทรงพระวิจารณ์ก่อนแล้วทำ พระราชอิศริยยศ บริวารยศ แลพระเกียรติคุณของพระเจ้าแผ่นดินผู้มีพระวิจารณ์ก่อนแล้ว ทรงประกอบราชกิจย่อมเจริญขึ้น ฯ ครั้นพระเจ้ากาสิกราชฐ์ได้ทรงสดับพระคาถานี้จึงให้พระโพธิสัตว์อดโทษแล้วมอบราชสมบัติถวาย จึงเสด็จกลับคืนไปสู่ชนบทของพระองค์

สัต์ถา อิมำ ธัม์มเทส์นำ อาหริ์ตวา ครั้นสมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแสดงแล้ว จึงทรงสืบอนุสนธิประชุมชาดกว่า พระเจ้าโกศลราชในกาลนั้น ได้มาเป็นสำแดงอานนท์ฝ่ายพระเจ้าพาราณสีได้มาเป็นเราตถาคต มีพุทธพจน์ให้จบลงแต่เพียงนี้ ฯ

จบมณิกุณฑลชาดก

๒. สุชาตชาดก

กินฺนุ สนฺตรมาโนวาติ อิทํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต มฆ
บิตฺติกํ กุฏุมฺพิกํ อารพฺภ กเถสิ ฯ

เมื่อ สมเด็จ พระ บรม ศาสดาจารย์ เสด็จ สำราญ พระ อิริยาบถ
อยู่ ใน พระ เชตุพน ทรง ปรารภ กุฏุมพี คน หนึ่ง ซึ่ง บิดา ตาย จึงได้ ตรัส
ชาดก บริยาย เรื่อง นี้ มี กำหนด ด้วย บท พระ คาถา ว่า กินฺนุ สนฺตรมาโนว
เปน อาทิ ฯ

กิร ดังได้ สดับ มา กุฏุมพี ผู้ นั้น ครั้น บิดา ทำ กาล ขันธ์ ล่วง
ไป แล้ว ก็ เที่ยว ปริเทวนา การ รำพรรณ์ เพ้อ ต่าง ๆ ไม่ อาจ อด กลั้น
ความโศก ไว้ ได้ ฯ ครั้น สมเด็จ พระ บรมไตร โลก เชษฐ์ ทอด พระ เนตร์
เห็น อุปนิสัย โสดา บัติผล ของ กุฏุมพี นั้น จึงได้ เสด็จ เข้า ไป บิณฑบาต
ใน กรุง สาวัตถี มี ภิกษุ รูป หนึ่ง เปน ปัจฉา สมณ บัลลุ ถึง คฤห
สฐาน ของ กุฏุมพี นั้น แล้ว เสด็จ ประทับ บน บัญญัติ อาศน์ ที่ เขา ปูลาด
ไว้ จึง ตรัส ปราไสย์ กุฏุมพี ผู้ มา นั่ง ถวาย นมัสการ อยู่ ว่า อุบาสก ท่าน
มี ความ เศร้าโศก หรือ ครั้น กุฏุมพี นั้น ทูล รับ สม จริง ตาม พุทธดำรัส
จึง ตรัส ว่า ชน ทั้ง หลาย เมื่อ บิดา ทำ กาลกิริยา แล้วไม่ มี ความ เศร้าโศก
เพราะได้ สดับ ถ้อย คำ ของ โปราณกบัณฑิต ครั้น ทรง ภาษิต ฉะนี้ แล้ว
กุฏุมพี นั้น ทูล วิงวอน ให้ ทรง แสดง เหตุ อัน ภพ อื่น ปกปิด ไว้ จึงได้ ทรง
นำ อดีต นิทาน มา แสดง ดัง ต่อไป นี้ ฯ

อตีเต พาราณสิยํ พรหมทตฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต ในอดีตสมัย เมื่อพระเจ้าพรหมทัตครองราชสมบัติณกรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์ บังเกิดในเรือนกุฏุมพี มีนามปรากฏว่าสุชาตกุมาร ฯ เมื่อเจริญวัยวัฒนาการขึ้นมา บุ๋ได้ทำกาลกิริยาล่วงลับไป ฯ ในครั้งนั้น กุฏุมพีผู้บิดาสุชาตกุมาร ก็มีอาการเพียบพูลไปด้วยความเศร้าโศก จำเดิมแต่บิดาไปสู่ปรโลกแล้ว จึงไปสู่บ่าช้านำอัษฐิมาทำสถูปดิน สำหรับบรรจุอัษฐิขึ้นไว้ในส่วนของตน ครั้นเวลาไปที่นั้นก็บูชาสถูปด้วยดอกไม้ เดินร้องไห้เวียนรอบเจดีย์ ไม่เป็นอันที่จะอาบน้ำ และบริโภคสัมรสภัตตาหาร ไม่วิจารณ์กิจการงานทั้งปวง ฯ ครั้นพระโพธิสัตว์ได้เห็นอาการเช่นนั้นจึงดำริห์ว่า บิดาของเราจำเดิมแต่กาลที่บุ๋เรากระทำกาลกิริยามา ก็มีความโศกาดูรครอบงำไม่รู้วายบุทคลอื่นเว้นเราเสียแล้ว ใครจะสามารถยังบิดาเราให้รู้ด้วยตนเองได้ จำเราจะหาอุบายอันหนึ่งซึ่งจะกระทำบิดาให้ปราศจากความเศร้าโศก ครั้นคิดฉนี้แล้วจึงออกไปนอกบ้านได้เห็นโคตายตัวหนึ่ง จึงไปนำหญ้าและน้ำมาวางไว้ข้างหน้าแล้วกล่าววาจาวิงวอนว่า ท่านจงเคี้ยวกินหญ้า ท่านจงดื่มน้ำดังนี้ ฯ ครั้นเหล่าชนผู้มาเห็นอาการเช่นนั้นแล้วจึงกล่าวว่า สุชาต ท่านเป็นคนพิกลจริตไปหรือจึงมาให้หญ้าและน้ำแก่โคที่ตายแล้ว สุชาตกุมารนั้นก็มิได้กล่าวตอบใคร ๆ ฯ ชนทั้งหลายจึงไปสู่สำนักบิดาของเขาแล้วบอกว่า บุตร์ของท่านเป็นบ้า มาให้หญ้าและน้ำแก่โคที่ตายแล้ว ฯ ครั้น

กุฎุมพีได้ฟังคำนั้นจึงรีบมาถามว่า สุชาต เจ้าเป็นบัณฑิตย์มิใช่หรือ เหตุไรจึงมาให้หญ้าแฉลน้ำแก่โคที่ตายแล้ว ครั้นถามอย่างนี้แล้ว จึงได้ภาษิตคาถาทั้ง ๒ ว่า

กินนุ สันตรมาโนว ลายิตวา หริตัง ติณัง
ขาท ขาทาติ วิลปี[1] คตสันตัง ชรัคควัง ฯ
นหิ อันเนน ปาเนน มโต โคโณ สมุฏฐเหติ
ตัวญจ ตุจฉัง วิลปสิ ยถาตัง ทุมมติ ตถา ฯ

ดังเราขอถาม เพราะเหตุไรหนอ เจ้าจึงมารีบด่วนเกี่ยวหญ้าที่สดเขียว แฉลมาบ่นเพ้อกล่าวกะโคแก่อันปราศจากชีวิตร์แล้วว่า ท่านจงเคี้ยวกิน ๆ ดังนี้ ฯ โคที่ตายแล้วจะไม่พึงเป็นขึ้นได้ด้วยหญ้าแฉลน้ำแท้จริง บุทคลผู้ไร้บัญญาจะพึงกล่าวบ่นเพ้อเหมือนฉันใด ถึงเจ้าก็ได้กล่าวบ่นเพ้อเปล่าจากประโยชน์ฉันนั้น ฯ ลำดับนั้นพระโพธิสัตว์จึงได้ภาษิตพระคาถาทั้ง ๒ ว่า

ตเถว ติฏฐติ ลี่ลำ หัตถปาทา จ พาลธิ
โสตา ตเถว ติฏฐันติ มโต[2] โคโณ สมุฏฐเห ฯ
เนวัยยกัสส ลี่ลำ วา หัตถปาทา น ทิสสเร
รุทำ มัตตกญปัสมิ นนุ ตัวญเญว ทุมมติ ฯ

---

๑ ยุ. เป็น ลปสิ บ่น

๒ ยุ. เป็น มัญเญ ดังเราสำคัญว่า

ศีรษะ เท้า หน้า เท้า หลัง หาง แล หู ของโค นั้น ก็ ตั้ง อยู่ อย่าง นั้น ตาม ที่ เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้า จึงมา สำคัญว่า โค ที่ ตายแล้ว นั้น จะพึง เป็น ขึ้นได้ ศีรษะ หรือ มือ เท้า ของ บุ ก็ มิได้ ปรากฏ ข้าพเจ้า เห็น อวัยวะ แห่ง โค มี ศีรษะ เป็น ต้น จึง ได้ ทำ อย่าง นั้น ก็ ส่วน ท่าน ไม่ ได้ เห็น อะไร เหตุ ไฉน จึง มา เป็น ผู้ ไร้ ปัญญา ร่ำร้อง ให้ อยู่ ที่ สถูป ดิน เล่า ฯ ครั้น บิดา พระโพธิสัตว์ เจ้า ได้ สดับ คาถา นั้น จึง คิด ว่า บุตร ของ เรา เป็น บัณฑิตย์ รู้จัก กิจ ที่ เป็น ประโยชน์ ใน โลก นี้ และ โลก หน้า การ ที่ มา ทำ อย่าง นี้ ก็ เพราะ จะ ให้ เรา รู้ ได้ ด้วย ตน เอง ครั้น คิด ฉะนี้ แล้ว จึง กล่าว ว่า พ่อ สุชาต ผู้ เป็น บัณฑิตย์ เรา ได้ รู้ ว่า สรรพ สังขาร ทั้งหลาย ไม่ เที่ยง จำเดิม แต่ วัน นี้ ไป เรา จัก ไม่ เศร้าโศก ชื่อ ว่า บุตร ผู้ นำ ความ โศก ของ บิดา เสีย ได้ เห็น ปาน ดัง ตัว เจ้า จะ ไม่ พึง มี เมื่อ กุฎุมพี จะ เชย ชม บุตร จึง ได้ กล่าว คาถา ว่า

อาทิตต์ ว ต มำ สันต์ ฆฏสิตต์ ว ปาวกำ
วารินา วิย โอสิญ์จำ สัพพำ นิพ์พาปเย ทรำ ฯ
อัพ์ภุพ์หำ วต เม สัล์ลำ โสกำ หทยนิส์สิตำ
โย เม โสกปเรตส์ส บีตุโสกำ อปานุทิ ฯ
โสหำ อัพ์ภุพ์หส์ส์ โลส์มิ วีตโสโก อนาวิโล
น โสจามิ น โรทามิ ต ว สุต์วาน มานว ฯ
เอว กโรน์ติ สัป์ปัญ์ญา เย โหน์ติ อนุกัม์ปกา
วินิวัต์ตยน์ติ โสกัม์หา สุชาโต บีตรำ ยถา ฯ

---

๑ คาถา ๓ บทนี้ ชรอย จะเพิ่มขึ้นที่หลัง จึงเกินเป็น ๘ คาถาไป

เจ้ามารดาเราผู้เดือดร้อนนักให้สงบความร้อนแลทำเราให้ดับความกระวนกระวายเพราะความโศกทั้งสิ้นเสี้ยได้เหมือนบุคคลดับไฟที่ติดเปรียงให้ดับได้ด้วยน้ำฉะนั้น ฯ เจ้ามาถอนลูกศรคือความโศกอันเสียดแน่นอยู่ในหฤไทยของเราให้หลุดไปได้แล้วหนอเมื่อเราอันความเศร้าโศกครอบงำอยู่เจ้ามาบันเทาความโศกของบิดาเสี้ยได้เราเปนผู้มีความโศกอันถอนขึ้นเสี้ยแล้วไม่มีความเศร้าโศกมัวหมองดูก่อนมานพเราจะไม่เศร้าโศกร้องไห้เพราะได้ฟังถ้อยคำของเจ้า ฯ พ่อสุชาตผู้บุตรของเราทำเราผู้บิดาซึ่งมีความเศร้าโศกอยู่ให้หลุดพ้นไปจากความเศร้าโศกเสี้ยได้เพราะคนเปนผู้มีปัญญาฉันใดแม้ชนผู้มีปัญญาเหล่าอื่นซึ่งมีใจอนุเคราะห์ก็ย่อมทำให้บุคคลหลุดพ้นไปจากความเศร้าโศกได้ฉันนั้น ฯ

สัตถา อิมำ ธัมมเทสนำ อาหริตวา ครั้นสมเด็จพระนราสภบรมศาสดาทรงนำธรรมเทศนานี้มาแสดงแล้วจึงทรงประกาศอริยสัจพอจบลงกุฎุมพีนั้นก็ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผลครั้นสมเด็จพระทศพลตรัสธรรมเทศนานี้แล้วจึงทรงสืบอนุสนธิประชุมชาดกว่าสุชาตกุมารในครั้งนั้นได้มาเปนเราตถาคตเองแล ฯ

จบสุชาตชาดก

๓. เวนสาขชาดก

นยิทำ นิจ์จำ ภวิตัพ์พันติ อิทำ สัตถา ภัค์เคสุ สุสุมารคิริ์ นิส์สาย เภส์กพาวเน วิหรัน์โต โพธิราชกุมารำ อารพ์ภ กเถสิ ฯ

เมื่อ สมเด็จ พระ บรม ศาส์ดา ทรง อาศัย สุสุมารคิริ์ ประเทศ ใน แขวง ภัคคชนบท เส์ด็จ ประทับ อยู่ ณเภส์กพาวัน[๑] ทรง ปรารภ โพธิ ราชกุมาร จิ่งได้ โปรด ประทาน พระธรรม เทศนา ชาดก เรื่อง นี้ มี ปรากฏ ด้วย บท พระ คาถา ว่า นยิทำ นิจ์จำ ภวิตัพ์พำ เป่น ต้น ฯ ใน กาล เมื่อ สมเด็จ พระ ทศพล ทรง อาศัย สุสุมารคิริ์ ประเทศ อยู่ นั้น โพธิราช กุมาร ราชบุตร์ พระ เจ้า อุเทน รับสั่ง ให้ หา นาย ช่างไม้ ผู้ หนึ่ง ซึ่ง ได้ ศึกษา ศิลปสาตร์ การ ช่างไม้ ชำนาญ ดี มา แล้ว รับ สั่ง ให้ สร้าง โกกนุท ปราสาท ทำให้ แปลก ประหลาดไม่ มี ของ พระเจ้า แผ่นดิน องค์ อื่น เสมอได้ ครั้นให้ สร้าง สำเร็จ แล้ว ก็ บังเกิด พระไทย ตระหนี่ ประสงค์ จะ มิให้ นายช่าง นี้ สร้าง ปราสาท งาม เห็น ปาน นั้น ถวาย แก่ บรม กษัตริย์ พระองค์ อื่น อีก ต่อ ไป จิ่ง รับ สั่ง ให้ ควัก ไนยตา นาย ช่าง นั้น เสีย ทั้ง สอง ข้าง ฯ ความ ที่ โพธิราช กุมาร ให้ ควัก ไนย ตา นาย ช่างไม้ นั้น ก็ ระบือ ทั่วไป จน เกิด ปรากฏ ขึ้น ใน ภิกษุ สงฆ์ เพราะ เหตุ นั้น ภิกษุ ทั้ง หลาย จิ่ง มา นั่ง ประชุม สนทนา กัน ที่ โรง ธรรมสภา ว่า ดู ก่อน ท่าน ผู้ มี อายุ ทั้ง หลาย

---

๑ ศัพท์ นี้ บาง แห่ง แก้ ว่า บ่า อั้น นาง ยักษ์ ชื่อ เภส์กพา รักษา อยู่ แต่ใน ฎีกา ชาดก นี้ ว่า บ่า หิงคุ

ได้ ยิน ว่า โพ ธิราช กุมาร รับ สั่ง ให้ ควัก ไนย ตา นาย ช่าง ไม้ เห็น ปาน นั้น เสีย ดัง เรา ติเตียน ราชกุมาร นี้ เปน ผู้ กระด้าง หยาบ ช้า สาหัส ครั้น ภิกษุ ทั้ง หลาย นั่ง สนทนา กัน อยู่ ฉนี้ สมเด็จ พระ ชินศรี เสด็จ มา สู่ โรง ธรรมสภา ประทับ บน บัญญัตติ อาศน์ แล้ว ตำรัส ถาม ภิกษุ ทั้ง หลาย ว่า บัด นี้ ท่าน นั่ง สั่ง สนทนา ด้วย เรื่อง อะไร กัน ครั้น เธอ กราบ ทูล มูล คะดี ที่ ตน สั่ง สนทนา กัน นั้น ให้ ทรง ทราบ ทุก ประการ สมเด็จ พระ นราสภ ทศพลญาณ จึง ตรัส ว่า โพธิราช กุมาร นี้ จะ เปน ผู้ กระด้าง หยาบ ช้า แต่ ใน กาล นี้ เท่า นั้น ก็ หาไม่ ถึง ใน กาล ก่อน ก็ เปน ผู้ กระด้าง หยาบ ช้า สาหัส ได้ ให้ ควัก พระ เนตร์ กษัตริย์ ถึง พัน องค์ แล้ว ปลง พระชนม์ เสีย ให้ กระทำ พลี กรรม ด้วย มังสชัฏิราช เหล่า นั้น ครั้น ตรัส ฉนี้ แล้ว จึง ทรง นำ อดีต นิทาน มา ดัง ต่อไป นี้ ฯ

อดีเต พาราณสิยำ พรหมทัตเต รัชชำ กาเรนเต ใน อดีตกาล เมื่อ พระ เจ้า พรหมทัต เสวย ราชสมบัติ อยู่ ใน พระ นคร พาราณสี พระบรม โพธิสัตว์ ได้ เปน อาจารย์ ทิสา ปาโมข อยู่ ใน เมือง ตักกสิลา ฯ กาล นั้น บานพ ทั้งหลาย ซึ่ง เปน เชื้อ กษัตริย์ แล พราหมณ์ บรรดา อยู่ ใน ชมพูทวีป ก็ พา กันไป เรียน ศิลปศาสตร์ อยู่ ใน สำนัก พระบรมโพธิสัตว์ เจ้า นั้น ฯ ถึง พระ ราช โอรส พระ เจ้า กรุง พาราณสี ซึ่ง มี พระ นาม ปรากฏ ว่า พรหมทัต กุมาร ก็ได้ เสด็จไป ทรง ศึกษา วิชา การ ไตร เวทาง คศาตร์ อยู่ ใน สำนัก อาจารย์ ทิสา ปาโมข นั้น เหมือน กัน ฯ ส่วน พรหมทัต กุมาร นั้น เปน ผู้ กระด้าง หยาบ ช้า

สาหัส อยู่ เป็น ปรกติ ธรรมดา ฯ ครั้น พระ มหา สัตว์ ทรง ทราบ อัทยาไสย ของ พระราชกุมาร นั้น ด้วย อำนาจ วิชา ของ พระ องค์ จึงได้ ทรง สั่ง สอน ว่า พ่อ ท่าน เป็น คน กระด้าง หยาบ ช้า สาหัส ธรรมดา บุทคล ผู้หยาบ ช้า ถึง จะได้ อิศริยยศ ก็ไม่ ตั้ง อยู่ได้ นาน เมื่อ อิศริยยศ อันตรธาน เสื่อม สิ้นไป แล้ว เขา จะไม่ ได้ ที่ พำนัก อาศัย เพียง ดัง บุทคล ที่ เรือ แตก ลงใน มหาสมุท ย่อมไม่ได้ ที่ พึ่ง พัก ฉนั้น เพราะ เหตุ นั้น ท่าน อย่าได้ เป็น ผู้ หยาบ ช้า เห็น ปาน นี้ ต่อไป เมื่อ สั่ง สอน ฉนี้ แล้ว จึงได้ กล่าว คาถา ทั้ง ๒ ว่า

นยิทำ นิจฺจิ ภวิตพฺพำ พรหฺมทตฺต
เขมำ สุภิกฺขำ สุขตา จ กาเย
อตฺถจฺจเย มา อหุ สมฺปมุโฑห
ภินฺนปฺปโว สาครสฺเสว มชฺเฌ ฯ

ยานิ กโรติ ปุริโส ตานิ อตฺตนิ ปสฺสติ
กลฺยาณการี กลฺยาณำ ปาปการี จ ปาปกำ
ยาทิสำ วปเต พีชำ ตาทิสำ รูหเต ผลำ ฯ

ดู ก่อน พรหมทัต กุมาร ที่ ซึ่ง มี ความ สำราญ แล มี ภิกษาหาร อันหา ได้ ง่าย แห่ง ใด ที่ จะ เที่ยง แท้ ถาวร คง ที่ อยู่ ได้ ไม่ พึง มี เลย อนึ่ง ความ เป็น ผู้ สำราญ กาย ซึ่ง จะ เที่ยง แท้ ก็ ไม่ พึง มี ใน กาล ทั้ง ปวง เมื่อ ความ สิ้น ไป แห่ง ประโยชน์ ตน คือ ปราศจาก อิศริยยศ ด้วย สามารถ สิ่ง ทั้ง ปวง เป็น อนิจจธรรม แล้ว ท่าน อย่า ได้ ล่ม จม เหมือน กับ เรือ ใบ แตก ใน ท่าม

กลาง สาคร บุทคล ผู้ โดย สาน ไม่ ได้ ที่ พึง พำ นัก จม อยู่ ใน น้ำ ฉนั้น ฯ
บุรุษ ทำ กรรม ใด เมื่อ รู้ จัก ผล แห่ง กรรม แล้ว ควร ดู กรรม นั้น ใน ตน
บุทคล ผู้ ทำ กรรม ดี งาม ย่อม เห็น แต่ กรรม ดี ฝ่าย ผู้ ทำ กรรม เปน บาป
ดามก ย่อม เห็น กรรม ที่ เปน บาป พืชน์ ที่ บุทคล หว่าน แล้ว เช่น ใด
ผล ก็ ย่อม งอก ขึ้น เช่น นั้น ครั้น พรหมทัต กุมาร เรียน ศิลปสาตร์ สำเร็จ
แล้ว จึง กราบ ถา อาจารย์ เข้าไป สู่ เมือง พาราณสี ได้ แสดง ศิลปสาตร์
ถวาย สมเด็จ พระ ชนกาธิบดี ทอด พระ เนตร์ แล้ว ได้ ดำรง อยู่ ใน ตำแหน่ง
อุปราช ครั้น สมเด็จ พระ ชนก นารถ สวรรคต แล้ว ก็ ได้ เสด็จ ผ่าน
ราไชย สวริยา ธิบัติ สืบ สนอง พระองค์ ต่อ มา ฯ มี ปุโรหิตา จารย์ ผู้ หนึ่ง
ชื่อ บิงคิย เปน คน กระด้าง หยาบ ช้า ฯ บิงคิย ปุโรหิต มี ความ โลภ
ใน ยศ จึง ดำริห์ ว่า ถ้า กระไร เรา จะ ทูล ให้ พระ มหา กษัตริย์ ยก โยธา
หาร ไป จับ พระ ราชา ทั้ง ปวง ใน สกล ชมพู ทวีป เสีย ก็ จะ ได้ เปน เอกราช
เรา ก็ จะ เปน ปุโรหิต เอก ฯ ครั้น ดำริห์ ฉนั้น แล้ว จึง เข้า ไป เฝ้า กราบ
ทูล ให้ พระ เจ้า พรหมทัต ทรง เชื่อ ถือ ถ้อย คำ ของ ตน แล้ว เสด็จ ยก พยุห
พล ออก จาก พระ นคร ไป ล้อม เมือง ของ กษัตริย์ พระองค์ หนึ่ง ไว้
แล้ว จับ พระ ราชา นั้นได้ ด้วย อุบาย อัน นี้ ก็ ทรง ถือ เอา รัช อาณาเขตร์ ใน
สกล ชมพู ทวีป ได้ มี กษัตริย์ พัน หนึ่ง แวด ล้อม เปน ยศ บริวาร ทรง
พระ จินตนา การว่า จะ เสด็จไป ชิง ราช สมบัติ ใน เมือง ตักกสิลา ฯ ส่วน พระ
บรม โพธิสัตว์ เจ้า ซ่อม แซม พระนคร ให้ มั่นคง หวัง มิ ให้ ผู้ ใด เบียด เบียน ได้ ฯ
ฝ่าย พระ เจ้า พาราณสี ครั้น กรีฑา พล ไป ถึง เมือง ตักกสิลา แล้ว จึง รับ

สั่งให้พักพลอยู่ที่ใต้ต้นนิโครธใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ไม่สามารถจะรบหักเอาเมืองตักกสิลาได้ จึงรับสั่งถามปุโรหิตว่า ดูก่อนอาจารย์ เรามากับกษัตริย์มากถึงเพียงนี้ ยังไม่สามารถจะชิงเอาเมืองตักกสิลาได้ เราจะพึงทำอย่างไรดีหนอ ฯ ปุโรหิตกราบทูลว่า ข้าแต่มหาราชเจ้า ข้าพระองค์จะให้ควักพระเนตรกษัตริย์ทั้งพันองค์เสียแล้วผ่าพระอุทร ถือเอาแต่พระมังสที่มีรสอร่อยหาโรคมิได้มาทำพลีกรรมแก่เทพยดาอันเกิดที่ต้นนิโครธนั้นแล้ว จะวงรอบด้วยเกลียวพระอันตะแล้วเจิมด้วยพระโลหิต เมื่อทำได้อย่างนี้ ความชำนะจะมีแก่พระองค์ฉับพลัน ฯ ครั้นพระเจ้าพาราณสีได้ทรงสดับรับว่าดีแล้ว จึงชุมนุมปัจจันตชนที่มีกำลังมากไว้ภายในม่าน รับสั่งให้เรียกกษัตริย์มาทีละองค์ ๆ แล้วทำให้สลบ จึงให้ควักพระเนตรทั้งซ้ายขวาแล้วประหารให้สิ้นพระชนม์ถือเอาแต่พระมังสลอยซากพระศพลงในแม่น้ำคงคา ได้ให้กระทำพลีกรรมโดยนัยที่ปุโรหิตกราบทูลแล้วให้ตีกลองบวงสรวงเทพยดา จึงเสด็จยกโยธาหารไปเพื่อจะรบเมืองตักกสิลา ฯ ครั้งนั้นยักษ์คนหนึ่งชื่ออัชชุนกะ มาควักพระเนตรเบื้องขวาของพระเจ้าพรหมทัตนั้นเสีย ฯ พระเจ้าพรหมทัตบังเกิดทุกขเวทนาใหญ่ เสด็จไปบรรทมหงายอยู่บนบัญญัตตาอาศน์ภายใต้ต้นนิโครธ ฯ ครั้งนั้นแร้งตัวหนึ่งคาบกระดูกมีปลาย

---

๑ ในฎีกาไม่อธิบายครบทั้งห้าอย่าง เป็นแต่ว่ามีเนื้อหัวใจเป็นต้น

อัน คม แหลม มา ท่อน หนึ่ง จึง จับ อยู่ บน ยอด ไม้ เคียว กิน เนื้อ แล้ว คาย กระดูก ลง ยัง ภูมิ ประเทศ ต้อง พระ เนตร เบือง ซ้าย พระเจ้า พาราณสี แตก ทำลาย เล่ห์ประหนึ่ง ว่า แทง ด้วย หลาว เหล็ก ฯ ครั้น พระ เจ้า พรหมทัต ได้ เสวย ทุกขเวทนา สาหัส เช่น นี้ ได้ มี พระ ดำ กำหนด ถ้อย คำ ของ พระโพธิสัตว์ จึง ตรัส ว่า อาจารย์ ของ เรา ทั้งหลาย นั้น ท่าน กล่าว สั่งสอน อยู่ ว่า สัตว์ ทั้งหลาย เหล่า นี้ ย่อม เสวย วิบาก ตาม สมควร แก่กรรม เพียง ดัง บุทคล ที่ได้ เสวย ผล ตาม สมควร แก่วิชา ชรอย ท่าน จะ เห็น เหตุ อย่าง นี้ จึง ได้ กล่าว เมื่อ พระเจ้า พรหมทัต ทรง บ่น เพ้อ อยู่ จึง ได้ ทรง ภาษิต พระ คาถา ทั้ง ๒ ว่า

อิทำ ตทาจริยวโจ ปาราจริโย ยทพ์รวิ
มาสุ ตวำ อกริ ปาปำ ยันตำ ปัจฉา กตำ ตเป ฯ
อยเมว โส บิงคิโย เวนสาโข
ยัมห์ ฆาตยิ์ ขัต์ติยานำ สหัส์เส
อลังกเต จันทนสารดิต์เต
ตเมว ทุกขำ ปัจจาคตำ มมำ ฯ

ปาราจารย์ ได้ พร่ำ สอน คำ ใด ไว้ ว่า ท่าน อย่า ได้ ทำ บาป บาปใด ที่ ท่าน กระทำ แล้ว จะ พึง ให้ ท่าน ลำบาก เดือด ร้อน ใน ภาย หลัง ท่าน อย่าได้ ทำ บาป นั้น เลย ดังนี้ คำ นั้น เป็น คำ สอน ของ อาจารย์ เรา ฯ บิงคิย ปุโรหิต มา กล่าว เพื่อ แสดง ต้น นิโครธ นี้ ว่า มี เดชา นุภาพ อาจให้สำเร็จ การ ชำนะ เราได้ ฆ่า กษัตริย์ ผู้ประดับ ด้วย เครื่อง ราชา ลังการ ดูบได้

แก่น จันทน์ แดง ทั้ง พัน องค์ เสีย ที่ ต้น นิโครธ ใด ต้น นิโครธ นั้น มี กิ่ง แผ่ ไพศาล ไม่ อาจ ทำ การ บ้อง กัน ภัย สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง แก่ เรา ได้ ทุกข์ คือ ความ ควัก พระเนตร กษัตริย์ ทั้งหลาย อื่น เป็น ต้น อัน ใด ที่ เรา ได้ ทำ ไว้ ทุกข์ นั้น กลับ มี มา ถึง เรา เช่น นั้น ที เดียว ฯ ครั้น พระเจ้า พรหมทัต ตรัส คาถา ดังนี้ แล้ว จึง ทรง ปริเวทนา การ ว่า บัดนี้ ถ้อย คำ อาจารย์ ของ เรา ถึง ที่ สุด แล้ว เมื่อ ทรง คร่ำ ครวญ อยู่ อย่าง นี้ จึง หวน ระลึก ถึง พระมเหษี แล้ว กล่าว คาถา ว่า

สามาปิ โข จันทนิตถคันธี
สิงคฺวี[1] โสภัญญกัสส อุคฺคตา
อทิสฺวา กาลํ กริสฺสามิ อุพฺพริ
ตำ เม อิโต ทุกฺขตรำ ภวิสฺสติ ฯ

นาง อุพพรี ภรรยา เรา มี พรรณ งาม เสมอ ด้วย ทอง คำ ทา ตัว ด้วย แก่น จันทน์ แดง มี มาร ยาตร์ อัน เสงี่ยม งาม เป็น ที่ เจริญ ตา ครุวนา ดัง กิ่ง ไม้ สิงคุ พฤกษ์ อัน ขึ้น ตรง ยาม เมื่อ พระพาย พัด ส่ง ให้ ไหว สะเทือน ฉะนั้น เรา มิได้ เห็น นาง อุพพรี เพราะ จักษุ ทั้งสอง แตก ทำลาย เสีย คง จัก ทำ การ กิริยา การ ที่ เราไม่ได้ เห็น นาง อุพพรี นั้น จัก เป็น ทุกข์ ยิ่ง กว่า มรณ ทุกข์ นี้ อีก ฯ เมื่อ พระเจ้า พรหมทัต ทรง บ่น เพ้อ อยู่ อย่าง นี้

---

๑ ศัพท์ นี้ เคย แปล ว่า ปลา ดุก ใน ที่ นี้ เป็น ต้นไม้ เพราะ อัตถกถา ว่า สิงคฺรุกฺขสฺส ไม่รู้ ว่า ต้น อะไร, แต่ ยุโรป เป็น ภฏฺฐิว ต้นศาล หนุม

ก็ยิ่ง ทวี ทุกขาดูร จน เปน เหตุให้ สิ้นสูญพระชนม์ วิบาก ผล นำให้ ไป เกิด ใน อบาย ฯ ฝ่าย ปุโรหิต ผู้ โลภ อิศริยยศ นั้น ก็ไม่ อาจ จะทำการ ป้อง กัน พระเจ้า พรหมทัตได้ แล ไม่ สามารถ จะ ทำ อิศริยยศให้ เกิด ขึ้น แก่ ตน ฯ ส่วน หมู่ พล ก็ แตก หนี ไป ฯ

สัตถา อิมำ ธัมมเทสนำ อาหริตวา สมเด็จ พระบรมศาสดา ทรง นำ พระธรรมเทศนา นี้ มา แสดง จบ ลง แล้ว จึง ตรัส ประชุม ชาดก ว่า พระเจ้า พรหมทัต ใน กาลนั้นได้ มา เปน โพธิราชกุมาร ฯ บิดาปุโรหิตได้ มา เปน เทวทูต ฯ อาจารย์ ทิสาปาโมชได้ มา เปน เรา ตถาคต มิ พุทธพจน์ ให้ จบ ลง เพียง เท่า นี้ ฯ

จบ เวนสาข ชาดก

๔. อุรคชาดก

อุรโคว ตจํ ชิณฺณนฺติ อิทํ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต มตปุตฺตกํ กุฏุมฺพิกํ อารพฺภ กเถสิ ฯ

เมื่อ สมเด็จ พระภควันตบพิตร์ เสด็จ สถิตย์ อยู่ ใน พระ เชตวัน ทรง ปรารภ กุฏุมพี มี บุตร์ อัน ตาย แล้ว คน หนึ่ง จึงได้ ตรัส พระ ชาดก เทศนา นี้ มี เริ่ม ต้น ว่า อุรโคว ตจํ ชิณฺณํ ดังนี้ ฯ เรื่อง นี้ มี เนื้อ ความ เช่น กับ เรื่อง กุฏุมพี ที่ ภรรยา แล บิดา ตาย ฯ ส่วน ใน ชาดก นี้ มี ความ ว่า สมเด็จ พระ ผู้ มี พระ ภาค เจ้า เสด็จไป สู่ เรือน กุฏุมพี จึง มี พระ พุทธฎีกา ถาม กุฏุมพี ผู้ มา นั่ง ถวาย อภิวาท อยู่ นั้น ว่า ท่าน เศร้า โศก อยู่ หรือ ครั้น กุฏุมพี นั้น ทูล รับ ว่า พระ พุทธเจ้า ข้า ข้า พระ องค์ มี ความ เศร้า โศก จำเดิม แต่ เวลา บุตร์ ข้า พระ องค์ ทำ กาลกิริยา ฯ พระ องค์ จึง ตรัส สอน ว่า ดูก่อน ชื่อ ว่า สภาพ ธรรม ที่ มี ความ แตก แล มี ความ ฉิบ หาย ไป เป็น ธรรมดา ก็ ย่อม แตก ย่อม ฉิบ หาย ไป ธรรม ที่ มี ความ แตก ความ ฉิบ หาย ไป นั้น จะได้ มี แก่ บุทคล คน หนึ่ง หรือ เฉภาะใน บ้าน ตำบล หนึ่ง ก็หา มิได้ อนึ่ง สภาพธรรม ที่ ไม่ รู้จัก ตาย บุทคล ย่อม แสวง หา ไม่ ได้ ใน สาม ภพ จบ จักระวาฬ บุทคล ผู้ สามารถ อาจ หาญ จะ ให้ สัตว์ ที่ มี ความ ตาย เป็น ธรรมดา นั้น ดำรง ชีพ อยู่ ได้ มิได้ มี เลย สังขารธรรม แม้ สิ่ง หนึ่ง ชื่อ ว่า เป็น ของ เที่ยง ก็ ย่อมไม่ มี สัตว์ ทั้งสิ้น มี ความ ตาย เป็น ธรรมดา สังขารธรรม ทั้งหลาย มี ความ แตก ทำลายไป เป็น ธรรมดา ส่วน โบราณก

บัณฑิตย์ ทั้งหลาย เมื่อบุตร์ วายชนม์ ไปปรโลกก็ มิได้ เศร้าโศกอาลัย เพราะคิดเห็น ว่า สิ่ง ที่ เป็น นัสสนธรรม มี ความ ฉิบหายไป เป็นธรรมดา มา ฉิบหายไป ครั้น ตรัส ฉะนี้ แล้ว กุฏุมพี นั้น จึง ทูล วิงวอน ให้ ทรง แสดง ชาดก เทศนา พระ องค์ จึง ได้ ทรง นำ อดีตนิทาน มา ดัง ต่อไป นี้ ฯ

อดีเต พาราณสิยำ พรัห์มทัต์เต รัช์ชำ กาเรน์เต ในกาล ล่วง แล้ว นาน เมื่อ พระเจ้า พรหมทัต ผ่าน สมบัติ ใน เมือง พาราณสี กาสีรัษฐ์ พระ บรมโพธิสัตว์ บังเกิด ใน ตระกูล พราหมณ์ บ้านใกล้ ประตู เมือง พาราณสี สั่ง สม ทรัพย์ สมบัติ ไว้ เลี้ยง ชีพ ให้ เป็น ไป ด้วย กสิกรรม ฯ พระโพธิสัตว์นั้น มี บุตร์ สอง คน เป็น ชาย คน หนึ่ง เป็น หญิง คน หนึ่ง ฯ เมื่อ บุตร์ เจริญ ไวย ขึ้นมา พราหมณ์ ผู้บิดา จึงไป นำ นาง กุมาริกา ผู้ มีชาติ ตระกูล เสมอ กัน มา นาง หนึ่ง เพื่อ เป็น ภรรยา บุตร์ ฯ ในเรือน นั้น มี อยู่ หก คน ด้วย กัน คือ พระโพธิสัตว์ หนึ่ง ภรรยา หนึ่ง บุตร์ หนึ่ง ธิดา หนึ่ง สะใภ้ หนึ่ง ทาสี หนึ่ง คน ทั้ง หก นั้น มี ความ พร้อม เพรียง ยินดี รักใคร่ กัน ฯ พระ บรมโพธิสัตว์ ตรัส สั่ง สอน คน ทั้ง ห้า นั้น ให้ ดำรง อยู่ ใน สุจริตธรรมว่า ท่าน ทั้งหลาย จง ให้ ทาน ตาม ควร แก่ ทรัพย์ ที่ ตน หา มาได้ จง รักษา ศีลห้า แล อุโบสถศีล จง เจริญ มรณ สติ กำหนด ความที่ ท่าน ทั้งหลาย มี ความ ตาย เป็น สภาพธรรมดา เพราะว่า ความ ตาย ของ สัตว์ ทั้งหลาย เป็น ของ เที่ยง ชีวิตร์ เป็น ของไม่ เที่ยง สรรพ สังขาร ทั้งหลาย เป็น สภาพไม่ เที่ยง แท้ ถาวร มี ความ สิ้นไป แล ความ เสื่อมไป เป็น ธรรมดา ที่เดียว ท่าน ทั้งหลาย จง เป็น ผู้ไม่ ประมาท ทั้ง กลาง วัน แล กลาง คืน เถิด ฯ ครั้น ชน ทั้งหลาย รับ โอวาท

พระโพธิสัตว์แล้ว ก็เป็นผู้ไม่ประมาทเจริญมรณสติ ฯ ครั้นภายหลังวันหนึ่ง พระบรมโพธิสัตว์ไปสู่นากับด้วยบุตรแล้วไถนาอยู่ ฯ ส่วนบุตรโกยหยากเยื่อมาเผา ฯ อสรพิศม์ตัวหนึ่งอยู่ที่จอมปลวกแห่งหนึ่งในที่ไม่ไกลบุตรพระโพธิสัตว์ยืนอยู่นั้น ฯ ควันไฟรมในตาง ๆ โกรธว่าภัยเกิดขึ้นแก่เราเพราะอาศัยมานพนี้ จึงได้ออกจากจอมปลวกตอดบุตรพระบรมโพธิสัตว์นั้นจมทั้ง ๔ เขี้ยว บุตรพระโพธิสัตว์ล้มลงตายอยู่ในที่นั้น ฯ ครั้นพระบรมโพธิสัตว์เหลียวมาดูได้เห็นบุตรล้มลงจึงปล่อยโคเสียแล้วไปสู่ที่นั้น ได้ทราบความที่บุตรนั้นตายแล้วก็มิได้คร่ำครวญ จึงยกบุตรนั้นขึ้นให้นอนคลุมผ้าไว้ใต้ต้นไม้แห่งหนึ่งแล้วมากำหนดเห็นความที่สังขารธรรมทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยงว่า สิ่งที่มีความแตกไปเป็นธรรมดามาแตกไปแล้ว สิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดามาตายไปแล้ว สรรพสังขารทั้งหลายเป็นสภาพไม่เที่ยงสำเร็จด้วยความตาย ฯ ฝ่ายพระโพธิสัตว์เห็นบุรุษคุ้นเคยผู้หนึ่งไปที่ใกล้นา จึงถามว่าพ่อ ท่านจะไปเรือนหรือ ครั้นบุรุษนั้นรับว่าจะไป จึงสั่งว่าถ้ากระนั้นท่านพึงไปเรือนเราแล้วบอกกะนางพราหมณีว่า วันนี้ไม่ให้นำภัตตาหารมาเพื่อคนสองคนดังแต่ก่อนพึงนำอาหารมาเพื่อเราผู้เดียว อนึ่งแต่ก่อนทาสีเป็นผู้นำอาหารมาคนเดียว ก็วันนี้ชนทั้งสี่พึงนุ่งห่มผ้าที่บริสุทธิ์มือถือของหอมและดอกไม้มา ฯ บุรุษนั้นรับว่าดีแล้ว จึงไปบอกแก่นางพราหมณีตามคำที่พระโพธิสัตว์สั่งมาทุกประการ ฯ นางพราหมณีถามว่า พ่อ ข่าวสาส์นนี้ใครให้มา ฯ บุรุษนั้นบอกว่าพราหมณ์ให้มา ฯ

นาง พราหมณี นั้น ก็ รู้ชัด ว่า บุตร ของเรา ตาย เสีย แล้ว ฯ เมื่อ นางพราหมณี ทราบ เหตุ ดังนั้น ก็ มิได้ มี อาการ วิปริต สักว่า ความ หวั่นไหว ฯ ส่วน นาง พราหมณี มีจิตร์ เจริญ ด้วย ดี อย่าง นี้ แล้ว นุ่ง ห่ม ผ้า อัน บริสุทธิ์ ถือ ของ หอม แล ดอกไม้ ให้ ทาสี ถือ อาหาร แล้วไป สู่ นา ด้วย ชิดา แต่ ละไร้ เมื่อ ชน ทั้งหลาย คนไป ถึง นา แล้ว บุทคล ผู้หนึ่ง มิได้ ร้องไห้ ร่ำไร เลย ฯ พระ โพธิสัตว์ นั่ง บริโภค อยู่ ณ ร่มไม้ ที่ บุตร นอน ฯ เมื่อ บริโภค เสร็จ แล้ว ชน ทั้งหลาย ก็ไป รอ พน ยก ซากศพ นั้น ขึ้น สู่ เชิง ตะกอน บูชา ด้วย ของหอม แล ดอกไม้ แล้ว จึง เผาศพ ฯ เมื่อ เผาศพ อยู่ นั้น ผู้ ใด ผู้หนึ่ง จะได้ มี น้ำ ตา ตก ลง สัก หยด หนึ่ง ก็ หา มิได้ ฯ ชน ทั้งหลาย พา กัน เจริญ มรณ สติ เป็น อารมณ์ ฯ ด้วย เดช ศีลาธิคุณ ของ ชน เหล่า นั้น บันดาร ให้ ร้อน ถึง พิภพ ท้าว สักกรินทร[1]เทวราช ท้าว เธอ จึง ทรง พระดำริห์ว่า ใคร หนอใคร่ จะ ให้ เรา เคลื่อน จาก ที่ ครั้น ทรง ใคร่ ครวญ ดู ก็ ทราบ ว่า เป็น เพราะ เดชคุณ ของ ชน เหล่า นั้น ท้าว เธอ ก็ มี พระหฤไทย ปสันนาการ จึง เสด็จไป ใน สถาน ที่ นั้น โดย เร็ว ด้วย ทรง พระ ดำริห์ว่า ควร เรา จะไป สู่ สำนัก ชน เหล่า นั้น แล้ว ยัง ชน เหล่า นั้นให้ บันลือ สีหนาท เมื่อ จบ สีหนาท แล้ว ควร ทำ นิวาศน์ สถาน ของ ชน เหล่า นั้นให้ เต็ม ด้วย แก้ว ๗ ประการ ครั้น ทรง รำพึง ฉะนี้ แล้ว จึง เสด็จไป ประดิษฐาน อยู่ ข้าง ที่ ซึ่ง นำ มา เผา แล้ว กล่าว ถาม ว่า พ่อ ท่าน ทั้งหลาย ทำ อะไร กัน ฯ พระโพธิสัตว์ นั้น ตอบ ว่า ข้าแต่ นาย ข้าพเจ้า เผา มนุษย์ คน หนึ่ง ฯ ท้าว สักเทวราช จึง ตรัส ว่า

---

๑ เป็น ชื่อ พระอินทร์ แปล ว่า เทวราช ผู้ อาจ เพื่อ ชนะ อสูร

ท่าน ทั้งหลาย จักไม่ได้ เฝ้า มนุษย์ ชรอย จะฆ่า เนื้อ ตัว หนึ่ง แล้ว เฝ้า เสีย ฯ พระโพธิสัตว์ ตอบ ว่า ข้อ นั้น หา มิได้ ข้าพเจ้า ทั้ง หลาย เฝ้า มนุษย์ แท้ จริง ฯ ท้าว สักก ตรัส ว่า ถ้า เช่น นั้น จะ เป็น มนุษย์ มี เวร แก่ ท่าน ทั้งหลาย ฯ ครั้ง นั้น พระโพธิสัตว์ จึง ตรัส ตอบ ท้าวโกสีย์[๒] ว่า ข้า แต่ นาย ไม่ใช่ มนุษย์ มี เวร แก่ ข้าพเจ้า เขา เป็น บุตร เกิด แต่ อก ข้าพเจ้า ฯ ท้าว สุชัมบดี[๒] จึง มี เทวโองการว่า ถ้า กระนั้น ก็ไม่ใช่ บุตร เป็น ที่รัก ของท่าน ฯ พระโพธิสัตว์ ตรัส ตอบ ว่า ข้า แต่ นาย เป็น บุตร ที่ รัก ของ ข้าพเจ้า อย่างยิ่ง ฯ ท้าว วชิรหัสถ์[๓] จึง ตรัส ถาม ว่า เมื่อ เป็น เช่น นั้น เพราะ เหตุไร ท่าน จึงไม่ ร้องไห้ เล่า ฯ เมื่อ พระโพธิสัตว์ เจ้า จะ กล่าว เหตุ แห่ง ความ ที่ ตนไม่ ร้องไห้ จึง ได้ กล่าว คาถา ที่ แรก ว่า

อุรโกว ตจำ ชิณ์ณำ หิตวา คัจฉติ สันตนุ
เอวำ สรีเร นิพ์โภเค เปเต กาลกเต สติ ฯ
ทัย์หมาโน น ชานาติ ญาตีนำ ปริเทวตำ
ตัส์มา เอตำ น โสจามิ คโต โส ตัส์ส ยา คติ ฯ

งู ลอก คราบ เก่า ออก ไม่ มี ความ อาลัย ทิ้ง ไป เสีย ฉันใด บุตร ของ ข้าพเจ้า ทิ้ง สรีร ของ ตน ไป เสีย ก็ ฉัน นั้น เมื่อ สรีร บุตร แห่ง ข้าพเจ้า นั้น ปราศจาก ชีวิตินทรีย์ ไป สู่ ปรโลก กระทำ กาล แล้ว อย่าง นี้ จะ ต้อง การ อะไร ด้วย

---

๑ เป็น ชื่อ พระอินทร์ แปล ว่า เทวราช ผู้ มี ทรัพย์
๒ เป็น ชื่อ พระอินทร์ แปล ว่า เทวราช ผู้เป็นภัศดานางอสุรกัญญา ชื่อสุชา
๓ เป็น ชื่อ พระอินทร์ แปล ว่า เทวราช ผู้ มี เพ็ชร์ ใน พระหัสถ์

ความ ร้องไห้ เพราะ ความ กรุณา เถ่า บุตร์ ข้าพเจ้า นี้ อัน บุทคล แทง ด้วย หลาว ทั้งหลาย จึง ให้ ไหม้ อยู่ ย่อม ไม่ รู้ จัก สุข แล ทุกข์ นั้น ใด บุตร์ ข้าพเจ้า ก็ ไม่ รู้ ความ ที่ แห่ง ญาติ ทั้งหลาย ร่ำไร อยู่ นั้น นั้น เพราะ เหตุ นั้น ข้าพเจ้า จึง ไม่ เศร้าโศก ถึง บุตร์ นั้น คติ แห่ง คน นั้น อย่าง ใด เขา ก็ ไป สู่ คติ แห่ง คน อย่าง นั้น ฯ ครั้น ท้าวสหัสไนย์ ได้ สดับ คำ พระโพธิสัตว์ ดังนี้ แล้ว จึง ได้ กล่าว ถาม นาง พราหมณี ว่า แม่ ผู้ นั้น เป็น อะไร กับ ท่าน ฯ นาง พราหมณี ตอบ ว่า เขา เป็น บุตร์ ที่ ข้าพเจ้า รักษา มา ด้วย ครรภ์ นี้ ๑๐ เดือน แล้ว ให้ ดื่ม ถัญ แล บำรุง เลี้ยง ให้ เจริญ ฯ ท้าว วาสวเทวราช[๒] จึง มี พจนาท ถาม ว่า แม่ บิดา ไม่ ร้องไห้ ด้วย ความ ที่ คน เป็น บุรุษ ก็ยกไว้ ก็ แต่ ว่า ใจ แห่ง มารดา นั้น อ่อน เพราะ เหตุไร ท่าน จึง ไม่ ร้องไห้ เถ่า ฯ เมื่อ นาง พราหมณี จะ กล่าว เหตุ ที่ ตน ไม่ ร้องไห้ จึง ได้ กล่าว คาถา ทั้ง ๒ ว่า

อนัพภิโต[๓] ตโต อาคา นานุญาโต อิโต คโต
ยถา คโต ตถา คโต ตัตถ กา ปริเทวนา ฯ
ทัยหมาโน น ชานาติ ญาตีนำ ปริเทวตำ
ตัสมา เอตำ น โสจามิ คโต โส ตัสส ยา คติ ฯ

บุตร์ ข้าพเจ้า นี้ ข้าพเจ้าไม่ ได้ เชื้อเชิญ ให้ เขา มา แต่ ปรโลก นั้น เขา มา สู่ เรือน ข้าพเจ้า เอง ถึง เมื่อ เขา จะ ไป จาก มนุษยโลก นี้ ข้าพเจ้า ไม่ ได้

---

๑ เป็น ชื่อ พระ อินทร์ แปล ว่า เทวราช ผู้ มี พระเนตร์ พัน หนึ่ง

๒ เป็น ชื่อ พระ อินทร์ แปล ว่า เทวราช ผู้ มี แก้ว

๓ ยุ. อนัวหาโต ไม่ ได้ นำ มา แล้ว

อนุญาต เขาก็ไปแล้ว เมื่อเขามาได้มาตามความชอบใจของตนอย่างใด ถึงเมื่อเขาจะไปก็ไปอย่างนั้นนั่นแหละ การที่มาร้องไห้คร่ำครวญในการที่บุตรข้าพเจ้าไปจากมนุษยโลกนี้นั้น จะมีประโยชน์อะไร ๆ บุตรข้าพเจ้านี้เมื่อให้ไหม้อยู่ก็ย่อมไม่รู้สุขแลทุกข์ฉันใด เขาก็จะไม่รู้ความที่แห่งญาติทั้งหลายร้องไห้คร่ำครวญอยู่ฉันนั้น เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศกถึงบุตรนั้น คติของเขาอย่างใด เขาก็ไปสู่คติอย่างนั้น ๆ ครั้นท้าวโกษีได้สดับถ้อยคำนางพราหมณีแล้ว จึงตรัสถามน้องสาวว่า แม่ผู้นั้นเป็นอะไรกับท่าน ๆ นางนั้นกล่าวตอบว่า ข้าแต่นาย เป็นพี่ชายข้าพเจ้า ๆ ท้าววชิรปาณีจึงมีเทวโองการถามว่า แม่ธรรมดาน้องหญิงย่อมมีความเสน่หาในพี่ชายทั้งหลาย เพราะเหตุไรเจ้าจึงไม่ร้องไห้เล่า เมื่อนางนั้นจะกล่าวเหตุแห่งความไม่ร้องไห้แก่ท้าวมัฆวาน[๒] จึงได้กล่าวสารพระคาถา ๒ บทว่า

สเจ โรเท กีสา อสฺสํ ตสฺสา เม กิ ผลํ สิยา
ญาติมิตฺตาสุหชฺชานํ ภิยฺโย โน อรตี สิยา ฯ
ทยฺหมาโน น ชานาติ ญาตีนํ ปริเทวตํ
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ คโต โส ตสฺส ยา คติ ฯ

ถ้าว่าเมื่อพี่ชายตายแล้ว ข้าพเจ้าจะพึงร้องไห้ไซร้ ข้าพเจ้าก็จะเป็นผู้มีสรีรผอม ความเจริญก็มิได้มีแก่พี่ชายข้าพเจ้า เพราะบัจจัย

---

๑ เป็นชื่อพระอินทร์ แปลว่า เทวราชผู้มีเพชรในฝ่าพระหัตถ์

๒ เป็นชื่อพระอินทร์ แปลว่า เทวราชอันเทวดาพึงบูชา

คือ การ ร้องไห้ เมื่อ ข้าพเจ้า นั้น ร้องไห้ อยู่ ผล อะไร อานิสงษ์ อะไร จะ พึง มี แก่ ข้าพเจ้า ความไม่ เจริญ จะ ปรากฏ มี แก่ ข้าพเจ้า ฯ ญาติ มิตร์ สหาย ของ ข้าพเจ้า เหล่าใด ความไม่ ยินดี ยิ่ง จะ พึง มี แก่ ญาติ มิตร์ สหาย ของ ข้าพเจ้า เหล่า นั้น พี่ ชาย ของ ข้าพเจ้า นี้ เมื่อ เผา อยู่ ย่อมไม่ รู้ ความ ศุข ทุกข์ ฉันใด เขา ก็ จะไม่ รู้ ความ ที่ แห่ง ญาติ ทั้งหลาย ร้องไห้ ร่ำไร อยู่ ฉัน นั้น เพราะเหตุ นั้น ข้าพเจ้า จึง ไม่ เศร้าโศก ถึง พี่ ชาย นั้น คติ แห่ง ตน นั้น เป็น อย่างใด เขา ก็ไป สู่ คติ ของ ตน อย่าง นั้น ฯ ครั้น ท้าว วชิราวุธ[๑] ได้ สดับ คำ น้อง สาว อย่าง นี้ แล้ว จึง ได้ ถาม ภรรยา บุรุษ นั้น ว่า แม่ ผู้นี้ เป็น อะไร กับ ท่าน ฯ ภรรยานั้น ตอบว่า ข้าแต่นาย เขา เป็น สามี ข้าพเจ้า ท้าวภูตบดี[๒] จึง มี เทวโองการ ถาม ว่า ธรรมดา หญิง เมื่อ ผัว ตาย แล้ว ก็ เป็น หม้าย ไม่ มี ที่ พึ่ง เพราะ เหตุไร ท่าน จึง ไม่ ร้องไห้ เล่า ฯ ส่วน ภรรยา นั้น เมื่อ จะ กล่าว เหตุ คือ ความ ไม่ ร้องไห้ แก่ ท้าว สหัสไนย จึง ได้ กล่าว คาถา ทั้ง ๒ ว่า

ยถาปี ทารโก จณฺฑิ ฉณฺฑิกา อนุโรทติ
เอวํ สมฺปทเมเวตี โย เปตมนุโสจติ ฯ
ทยฺหมาโน น ชานาติ ญาตีนำ ปริเทวตี
ตสฺมา เอตำ น โสจามิ คโต โส ตสฺส ยา คติ ฯ

---

๑ เป็น ชื่อ พระอินทร์ แปล ว่า เทวราช ผู้ มี เพ็ชร์ เป็น อาวุธ
๒ เป็น ชื่อ พระอินทร์ แปล ว่า เทวราช ผู้ เป็นใหญ่ กว่า สัตว์ ทั้งหลาย

ทารกผู้ไม่รู้จักสิ่งที่ควรได้แล ไม่ควรได้ในที่ไร ๆ ครั้นเห็นพระจันทร์ไปอยู่ในอากาศย่อมคร่ำร้องให้ขอพระจันทร์ฉันใด บุทคลผู้ใดมาคร่ำเศร้าโศกถึงบุทคลผู้ไปปรโลกแล้ว ข้อนี้ก็สำเร็จความอุปมัยได้ฉันนั้น ๆ ผัวข้าพเจ้านั้นเมื่อบุทคลให้ไหม้อยู่ก็ไม่รู้จักศุขแลทุกข์ฉันใด เขาก็ไม่รู้ความที่แห่งญาติทั้งหลายร้องไห้ร่ำไรแล้วฉันนั้น เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศกถึงผัวข้าพเจ้า คติของเขาเช่นใด เขาก็ไปสู่คติเช่นนั้น ๆ ครั้นท้าวโกษีย์ได้ฟังคำภรรยาดังนี้แล้ว จึงได้ถามทาสีว่า แม่ผู้นั้นเป็นอะไรกะเจ้า ๆ ทาสีตอบว่า ข้าแต่นาย เป็นนายข้าพเจ้า ๆ ท้าววชิรหัสถ์จึงตรัสถามว่า เจ้าจักเป็นผู้ที่บุรุษนี้เบียดเบียนโบยตีใช้สอยหรือ เพราะเหตุนั้นเจ้าจึงไม่ร้องไห้ ด้วยคิดเห็นว่า บุรุษนี้พ้นไปเสียดีแล้ว ๆ ทาสีกล่าวว่า ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนี้เลย การกล่าวเช่นนี้ไม่สมควรแก่นายข้าพเจ้า ถูกเจ้าของข้าพเจ้าประกอบไปด้วยความอดกลั้น ความเมตตาแลความอนุเคราะห์ข้าพเจ้ารักเพียงดังบุตรที่ข้าพเจ้าให้เจริญแล้วในอก ๆ ท้าวมหินทรเทวราช[๑]จึงมีพจนาทถามว่าเมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไรเจ้าจึงไม่ร้องไห้เล่า ๆ ฝ่ายทาสีนั้นเมื่อจะกล่าวเหตุคือความที่ตนไม่ร้องไห้แก่ท้าววาสวเทวราช จึงได้กล่าวคาถา ๒ บทว่า

---

๑ เป็นชื่อพระอินทร์แปลว่า เทวราชผู้เป็นใหญ่กว่าเทวดาผู้เป็นใหญ่ทั้งหลาย

ยถาปี อุทกกุมฺโภ ภินฺโน อปฺปฏิสนฺทิโย
เอวำ สมฺปทเมวตำ โย เปตมนุโสจติ ฯ
ทยฺหมาโน น ชานาติ ญาตีนำ ปริเทวตำ
ตสฺมา เอตำ น โสจามิ คโต โส ตสฺส ยา คติ ฯ

หม้อน้ำแตกแล้ว คิดให้สนิทดังเก่าไม่ได้ฉันใด บุทคลใดมาเศร้าโศกถึงบุทคลผู้ไปปรโลกแล้ว การที่มาตามเศร้าโศกถึงนั้นก็สำเร็จความอุปมัยได้ฉันนั้น (โดยอธิบายว่า บุทคลผู้มีฤทธิ์อาจจะคิดหม้อที่แตกแล้วให้ชังน้ำได้ด้วยอานุภาพฤทธิ์ ส่วนบุทคลผู้ทำกาลแล้ว อันผู้ใดผู้หนึ่งถึงจะมีฤทธิ์อานุภาพก็ไม่สามารถทำให้ชีวิตรคืนเปนปรกติขึ้นได้) ฯ นายของข้าพเจ้านั้นเขาเผาให้ไหม้อยู่ย่อมไม่รู้ความทุกข์ฉันใด ท่านก็ไม่รู้ความที่แห่งญาติทั้งหลายร้องไห้ร่ำไรอยู่ฉันนั้น เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศกถึงนายข้าพเจ้าคติของตนนั้นเช่นใด นายข้าพเจ้าก็ไปแล้วสู่คติของตนเช่นนั้น ฯ ครั้นท้าวเทวราช[๒] ได้ทรงสดับธรรมกถาของชนทั้งห้านั้น

---

๑ คาถาหลังนี้ กล่าวเหมือนกันทั้ง ๕ คน คนละ ๒ คาถา เปน ๑๐ คาถา ถ้าจะคิดว่า คาถาที่ซ้ำกันนับเปนคาถา ๑ ก็คงเกินอยู่เหมือนกัน หรือจะถือเอาคน ๕ คนกล่าวคาถา ๕ ครั้งเปนประมาณในนิบาตนี้ หรือจะเปนคาถาที่แต่งเพิ่มขึ้นที่หลังก็แล้วแต่ท่านผู้มีความรู้จะวินิจฉัย

๒ เปนชื่อพระอินทร์ แปลว่า เทวดาผู้เปนพระราชาแห่งเทวดาทั้งหลาย

ก็มีพระหฤไทยปลื้มนาการเดือมใส จึงได้ประทานโอวาทเตือนสติชนเหล่านั้นว่า ท่านจงเป็นผู้ไม่ประมาทเจริญมรณสติเถิด จำเดิมแต่วันนี้ไป ท่านอย่าได้ทำการงานด้วยมือของคนเลย เราเป็นท้าวเวชรหัสถ์ เราจักทำสัตตรัตน์ไม่มีประมาณให้เต็มในเรือนของท่าน ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาทให้ทานรักษาศีลห้า และสมาทานอุโบสถศีลเถิด ครั้นตรัสฉะนี้แล้วก็นฤมิตรทรัพย์ไม่มีประมาณให้เต็มเรือนแล้วเสด็จหลีกไปสู่เทวโลก ฯ

สัตถา อิมำ ธัมมเทสนำ อาหริตวา ครั้นสมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำธรรมเทศนานั้นมาแสดงจบลงแล้ว จึงทรงประกาศอริยสัจทั้งสี่ กูฏมุพ์นั้นก็ได้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล ในที่สุดสัจเทศนานั้นจึงทรงประชุมชาดกว่า ทาสีในกาลนั้นได้มาเป็นนางชุชชุตรา ธิดาได้มาเป็นนางอุบลวัณณา บุตร์ได้มาเป็นราหุล มารดาได้มาเป็นนางเขมา ส่วนพราหมณ์ได้มาเป็นเราเองแล ฯ

จบอุรคชาดก

๕. ธังก ชาดก

อญ์ญ โสจนฺติ โรทนฺติ อิทำ ธมฺมเทสนำ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต โกสลรญ์ญ เอกำ อมจฺจำ อารพฺภ กเถสิ ฯ

เมื่อ สมเด็จ พระ สรรเพ็ชร์ เสด็จ ประทับ อยู่ ในเชตวันพุทธาวาศ ทรง ปรารภอมาตย์ ของ พระเจ้าปัสเสนทิโกศล ผู้หนึ่ง จึงได้ ตรัส พระธรรมเทศนา มี เริ่มต้น ว่า อญ์ญ โสจนฺติ โรทนฺติ เป็น ต้น ฯ เรื่อง อมาตย์ นั้น เช่น กับ ด้วย เรื่อง ที่ กล่าว แล้ว ใน หน หลัง ฯ ส่วน ใน เรื่อง นี้ พระเจ้า แผ่น ดิน พระราชทาน อิศริยยศ ใหญ่ แก่ อมาตย์ ผู้ มี อุปการ แก่ พระองค์ ครั้น ภาย หลัง ทรง เชื่อ คำ ผู้ ยุยง จึง ทรง จับ อมาตย์ นั้น ขังไว้ ใน เรือน จำ ฯ เมื่อ อมาตย์ นั้น นั่ง อยู่ใน เรือน จำได้ กระทำ โสดา บัติมรรค ให้ บังเกิด ขึ้น ฯ ครั้น พระ มหากษัตริย์ ทรง ระลึก ถึง อุปการ คุณ ของ อมาตย์ นั้น จึงให้ ปล่อย เสีย ฯ อมาตย์ นั้น จึง ถือ ของ หอม แล พวง ดอกไม้ ไป สู่ สำนัก สมเด็จ พระ บรมศาสดา ถวาย อภิวาท แล้ว นั่ง อยู่ ณที่ ควร ส่วน หนึ่ง ฯ ครั้ง นั้น สมเด็จ พระ บรมศาสดา จึง ตรัส ปราไสย อมาตย์ นั้น ว่า ได้ ยิน ว่า อนัตถ พินาศ เกิดขึ้น แก่ท่านหรือ ฯ อมาตย์ นั้น กราบทูล ว่า ข้าแต่ พระองค์ ผู้ เจริญ จริง ดัง พระพุทธภาษิต สิ่ง ที่ไม่ เป็น ประโยชน์ นำประโยชน์ มา แก่ ข้าพระองค์ แล้ว เมื่อ อมาตย์ นั้น กราบทูล อย่าง นี้ แล้ว จึงได้ ตรัส ว่า อุบาสก สิ่งไม่ เป็น ประโยชน์ บังเกิดขึ้น แล้ว ท่านได้ นำ สิ่ง ที่ เป็น ประโยชน์ มา แต่ ผู้ เดียว ก็ หาไม่ ถึง โบราณกบัณฑิตย์ ทั้งหลาย ก็ได้ นำ สิ่ง ที่ เป็น ประโยชน์ มา เพราะ สิ่ง ที่ไม่ เป็น ประโยชน์ เหมือน เช่น ท่าน อมาตย์ นั้น จึง ทูล วิง วอน

ให้ ทรง แสดง เรื่อง อัน ภพ อื่น บีด กำบัง ไว้ จึง ได้ ทรง นำ อดีต นิทาน มา แสดง ดัง ต่อไป นี้ ฯ

อตีเต พาราณสิยำ พรหมทัตเต รัชชำ กาเรนเต เมื่อ อดีตกาล ครั้ง พระเจ้า พรหมทัต เสวยราชสมบัติ อยู่ ใน กรุง พาราณสี กาสีรัษฐ์ พระ บรมโพธิสัตว์ บังเกิด ใน ครรภ์ พระอรรคมเหษี พระเจ้า พรหมทัต ทรงพระนาม บัญญัติ ว่า ฆฏกุมาร ได้ ไป ทรง ศึกษา ศิลปศาสตร์วิชา การ ในเมือง ตักกสิลา ครั้น ต่อ มา ใน อปรภาคสมัย ก็ได้ ดำรง ราชย์ โดย ธรรม ฯ ยัง มี อมาตย์ ของ พระเจ้าฆฏราช ผู้ หนึ่ง ซึ่ง อยู่ ในพระราชฐาน คิดประทุษร้าย พระมหากษัตริย์ ครั้น ทรง ทราบ คุยหรหัส นั้น แล้ว จึง ให้ ขับไล่ เสีย จาก พระราช อาณาเขตร์ ของ พระองค์ ฯ ครั้ง นั้น มี บรมกษัตริย์ พระองค์ หนึ่ง ทรง พระนาม พระเจ้า ธังกราช ได้ เสวย ราชสมบัติ ใน พระนคร สาวัตถี ฯ อมาตย์ ผู้ นั้นไป สู่ สำนัก พระเจ้าธังกราช เข้า เป็น อมาตย์ รับ ราชกิจ อยู่ ใน เมือง สาวัตถี จน เป็น ผู้ ที่ สนิทไว้ พระราชหฤไทย ครั้น ได้ ช่อง จึง กราบ ทูล ให้ พระเจ้าธังกราช ทรง เชื่อ ถือ ถ้อย คำ ของ ตน เชิญ เสด็จ พระ เจ้า ธังกราช ให้ ยก พลไป ชิง ราชสมบัติ ใน กรุงพาราณสี ฯ ครั้น พระเจ้าธังกราชชิงได้ ราชสมบัติแล้วจึง ให้ ธัง พระบรม โพธิสัตว์ ไว้ ฯ พระโพธิสัตว์ ทรง ทำ ฌาน สมาบัติให้ เกิด ขึ้นแล้ว เสด็จ ประทับ ลอย อยู่ บน อากาศ เมื่อ พระเจ้าธังกราชได้ ทอด พระเนตร์ เห็น ก็ บังเกิด พระ เสโท หลั่งไหล จาก พระ สรีร กาย จึง เสด็จไป สู่ ที่ นั้น ได้ เห็น พระภักตร์ พระบรม โพธิสัตว์ ผุด ผ่อง เสมอ ด้วย แว่น ทองคำ แดง ดอกบัว ที่ บาน แล้ว เมื่อ จะ ตรัส ถาม พระ โพธิสัตว์ จึงได้ ตรัส คาถา ที่ แรก ว่า

อญ์เญ โส่จน์ติ โรทน์ติ อญ์เญ อส์สุมุขา ชนา
ปส์น์นมุขวณ์ โณส์ ตส์มา ชังก น โส่จสิ ฯ

ชน ทั้งหลาย เหล่า อื่น เศร้าโศก แล ร้องไห้ อยู่ ชน ทั้งหลาย ยก ท่าน เสีย ผู้ เดียว พา กัน มี หน้า ชุ่ม ด้วย น้ำ ตา ท่าน เป็น ผู้ มี ผิว หน้า ผ่อง ใส ดู ก่อน ฆฏราช เพราะ เหตุไร ท่าน จึง ไม่ เศร้าโศก เล่า ฯ เมื่อ พระ บรมโพธิสัตว์ เจ้า จะ กล่าว ตอบ เหตุ คือ ความ ไม่ เศร้าโศก แก่ พระเจ้า ชังกราช จึง ได้ ภาษิต คาถา ทั้งหลาย อัน เศษ ว่า

นาพ์ภีต์ตหโร โส่โก อนาคตส์ฆาวโห
ตส์มา ชังก น โส่จามิ นัต์ถิ โส่เก ทุติยตา ฯ
โส่จี ปัณ์ฑุก์โส่ โหติ ภีต์ตญ์จส์ส น รุจ์จติ
อมิต์ตา สุมนา โหน์ติ สัต์ตวิท์ธส์ส รูป์ปโต ฯ
คาเม วา ยทิ วา รญ์เญ นิน์เน วา ยทิ วา ถเล
ฐิตำ มำ นาคมิส์สติ เอวำ ทิฏ์ฐปโท อหำ ฯ
ยส์ส์ส์ตานาถเมโกว ส์พ์พกามรส์หโร
ส์พ์พาบี ปฐวี ตส์ส์ น สุขำ อาวหิส์สติ ฯ

ความโศกไม่นำสิ่งที่เป็นไปล่วง แล้วไม่นำความสุขในกาลอนาคตมา ดูก่อน ชังกราช ความ เป็น ส่หายใน ความโศก ย่อมไม่ มี แก่ เรา เพราะเหตุ นั้น เรา จึงไม่ เศร้าโศก ฯ บุทคล เศร้าโศก อยู่ ย่อม เป็น ผู้ ผอม เหลือง ไม่ ชอบใจ บริโภค ภัตตาหาร เหล่า ข้าศึก ย่อม ดี ใจ ได้ ช่อง ที่ จะ ประทุษร้าย แก่ บุทคล ผู้ อัน ลูก ศร คือ ความโศก เสียด แทง ให้ ร่อย หรอ แล้ว ฯ ความ

ฉิบหายใช่ประโยชน์ที่มีความโศกเป็นมูล มีความเป็นผู้ผอมเหลืองเป็นต้น จักไม่มาถึงเราผู้สถิตย์อยู่ในบ้านหรือในป่า ในที่ดุมหรือในที่ดอนได้ฉันใด บทแห่งฌานเราได้เห็นแล้วฉันนั้น ฯ ตนผู้เดียวอาจนำกามรศทั้งสิ้นคือความศุขในฌานที่ตนประสงค์มาได้ สหายไม่สามารถจะนำกามรศทั้งปวงมาแก่พระราชาองค์ใด ถึงสมบัติในแผ่นดินทั้งสิ้นก็จักไม่นำความศุขมาแก่พระราชานั้นได้ ฯ ครั้นพระเจ้าชังกราชได้ทรงสดับคาถาสิ้นทั้งนี้แล้ว จึงให้พระโพธิสัตว์อดโทษแล้วมอบราชสมบัติถวายแล้วเสด็จกลับไปสู่อาณาเขตรของพระองค์ ฯ ส่วนพระบรมโพธิสัตว์ได้มอบราชสมบัติพระราชทานแก่อมาตย์ผู้หนึ่งแล้วเสด็จไปสู่หิมวันตประเทศ ทรงบรรพชาเป็นฤาษีทำฌานไม่ให้เสื่อม ครั้นสิ้นพระชนม์ชีพแล้วก็ได้ไปบังเกิดในพรหมโลก ฯ

ครั้นสมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแสดงแล้วจึงได้ตรัสประชุมชาดกว่า พระเจ้าชังกราชในครั้งนั้นได้มาเป็นสำแดงอานนท์ พระเจ้าฆฏราชได้มาเป็นเราเองแล ฯ

จบ ชังกชาดก

๖. การันทิยชาดก

เอโก อรญ์ญมฺหิ อิทำ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต ธมฺมเสนาปตึ อารพฺภ กเถสิ ฯ

เมื่อ สมเด็จ พระ บรม โลกนารถ ประทับ อยู่ ณ พระ อาวาส เชตวัน ทรง ปรารภ พระ ธรรมเสนาบดี สารีบุตร์ เป็น เหตุ จึ่งได้ ตรัส เทศนา ชาดก เรื่อง นี้ มี กำหนด ด้วย บท พระ คาถา ว่า เอโก อรญ์ญ เป็น ต้นไป ฯ ดังได้ สดับ มา พระ เถร เจ้าให้ ศีล แก่ บุทคล ทุศีล ทั้งหลาย มี พราน เนื้อ แล คน หา ปลา เป็น ต้น ที่ ท่าน ได้ ประสบ พบ เห็น ว่า ท่าน ทั้งหลาย จง ถือ ศีล ฯ ดังนี้ ชน ทั้งหลาย เหล่า นั้น มี ความ เคารพ ใน พระ เถร เจ้า ไม่ อาจ กล่าว ขัด ขึ้น ถ้อย คำ พระ เถรได้ ก็ พา กัน ถือ ศีล ครั้น ถือ แล้ว ก็ มิได้ รักษา พา กัน ประกอบ กิจ การ งาน ของ ตน ๆ ตาม เดิม ฯ พระ เถร เจ้า จึ่ง เรียก ภิกษุ ทั้งหลาย ผู้ เป็น สัทธิวิหาริก มา แล้ว กล่าว เล่า เรื่อง ว่า มนุษย์ ทั้งหลาย เหล่า นี้ รับ ศีล ใน สำนัก เรา แล้ว ก็ มิได้ รักษา ฯ ภิกษุ ผู้ สัทธิวิหาริก ทั้งหลาย จึ่ง กล่าว ว่า ท่านให้ ศีล โดย ความไม่ พอใจ ของ ชน เหล่า นั้น ก็ แต่ ว่า ชน เหล่า นั้นไม่ อาจ จะ ขัด ขึ้น ถ้อย คำ ของ ท่านได้ จำ ใจ รับ จึ่งได้ เป็น เช่น นั้น จำเดิม แต่ นี้ ขอ ท่าน อย่า ได้ ให้ ศีล แก่ บุทคล เห็น ปาน นี้ ต่อไป พระ เถรเจ้า ก็ไม่ พอใจ ตาม คำ ภิกษุ ผู้ สัทธิวิหาริก เหล่า นั้น ฯ ครั้น ภิกษุ ทั้งหลายได้ สดับ ข่าว นั้น ก็ นั่ง ประชุม พูด กัน ที่ โรง ธรรม สภา ว่า ได้ ยิน ว่า พระ สารีบุตร์ ให้ ศีล แก่ บุทคล ที่ มา ประสบ พบ เห็น ท่าน ฯ

ครั้น ภิกษุ ทั้งหลาย นั่ง สั่ง สนทนา กัน อยู่ ฉะนี้ ฯ สมเด็จ พระ ธรรมสามิศรา ธิบดี เสด็จ มา ตรัส ถาม ว่า บัด นี้ ท่าน ทั้งหลาย นั่ง สั่ง สนทนา กัน ด้วย กถา เรื่องใด หนอ ฯ ครั้น ภิกษุ ทั้งหลาย กราบ ทูล ตาม ถ้อย คำ ที่ ตน ได้ สนทนา กัน นั้นให้ ทรง ทราบ ทุก ประการ สมเด็จ พระ พิชิตมาร จึง ตรัส ว่า ภิกษุ ทั้งหลาย สำแดง สารีบุตร จะ ได้ ให้ ศีล แก่ บุทคล ที่ ไม่ ได้ ขอ ซึ่ง มา พบ ปะ ตน แต่ใน ชาติ นี้ เท่า นั้น ก็ หา มิได้ ถึงใน ชาติ ก่อน เธอ ก็ ได้ให้ ศีล แก่ บุทคล ที่ ไม่ ได้ เชื่อ เชิญ ซึ่ง ได้ มา พบ ปะ เธอ เหมือน กัน ครั้น ตรัส ฉะนี้ แล้ว จึง ได้ ทรง นำ อดีต นิทาน มา ดัง ต่อ ไป นี้ ฯ

อดีเต พาราณสิยำ พรหมทัตเต รัชชำ กาเรนเต ใน อดีตภพ ล่วง ลับ แล้ว นาน เมื่อ พระเจ้า พรหมทัต ได้ ผ่าน สมบัติใน กรุง พาราณสี กาสิรัษฐ์ พระ บรมโพธิสัตว์ เกิดใน ตระกูล พราหมณ์ ครั้น เจริญ ไวย ขึ้น ได้ เปน อันเตวาสิก ผู้ ใหญ่ ของ อาจารย์ ทิสาปาโมขใน เมือง ตักกสิลา มี นาม ปรากฏ ว่า การันทิย ฯ ณกาล ครั้ง นั้น อาจารย์ ทิสาปาโมข ได้ ให้ ศีล แก่ บุทคล ทั้งหลาย ผู้ที่ ไม่ ได้ ขอ มี นาย พราน เปน ต้น ที่ ตน ได้ ประสบ พบ เห็น ว่า ท่าน จง ถือ ศีล ๆ ดังนี้ ฝ่าย ชน เหล่า นั้น รับ ศีล แล้ว ก็ มิได้ รักษา อาจารย์ จึง บอก ความ นั้น แก่ อันเตวาสิก ทั้งหลาย เหล่า อันเตวาสิก จึง ได้ กล่าว เตือน ว่า ท่านให้ ศีล โดย ความ ไม่ พอใจ ของ ชน เหล่า นั้น เพราะ เหตุ นั้น เขา จึง ทำลาย เสีย จำเดิม แต่ วัน นี้ ไป ขอ ท่าน จงให้ ศีล แก่ บุทคล ผู้เชื่อ เชิญ อยู่ ไม่ ควรให้ แก่ ผู้ไม่ ได้ เชื่อ เชิญ ฯ ครั้น อาจารย์ ได้ สดับ คำ ตัก เตือน เช่น นั้น ก็ มี ความ เดือด ร้อน แต่ ยังให้ ศีล แก่ บุทคล

ที่ ตน ได้ ประสบ พบ เห็น อยู่ อย่าง นั้น นั่น แหละ ฯ ภาย หลัง วัน หนึ่ง มนุษย์ ทั้งหลาย มา แต่ บ้าน แห่ง หนึ่ง จึง เชื้อ เชิญ อาจารย์ เพื่อ จะ ทำ การ บูชา แก่ พราหมณ์ ฯ อาจารย์ เรียก การันทิย มานพ มา สั่ง ว่า เรา จะ ไม่ ไป ที่ นั้น ท่าน จง พา มานพ ๕๐๐ เหล่า นี้ ไป ให้ รับ ภัตตา หาร เสร็จ แล้ว จง ถือ ส่วน ที่ เขา ให้ แก่ เรา มา ครั้น สั่ง ฉะนี้ จึง ส่ง มานพ เหล่า นั้น ไป ครั้น การันทิย มานพ ไปได้ หน่อย หนึ่ง แล้ว กลับ มา ได้ เห็น ตำบล แห่ง หนึ่ง ใน ระหว่าง มรรคา จึง จินตนาการ ว่า อาจารย์ ของ เรา ทั้งหลาย ให้ ศีล แก่ ชน ทั้งหลาย ผู้ ไม่ได้ เชื้อ เชิญ ที่ ตน ได้ ประสบ พบ เห็น จำเดิม แต่ วัน นี้ไป เรา จะ ยัง อาจารย์ ให้ ๆ ศีล แก่ เหล่าชน ผู้ ขอ เกิด ฯ ครั้น การันทิย มานพ คิด ฉะนี้ แล้ว เมื่อ มานพ ทั้งหลาย นั่ง สบาย อยู่ จึง ลุก ขึ้น ไป ยก ก้อน ศิลา ใหญ่ มา ทิ้ง ลง ใน ตำบล นั้น นั่น แหละ ฯ ครั้ง นั้น มานพ ทั้งหลาย ลุก ขึ้น แล้ว จึงถาม การันทิย มานพ ว่า อาจารย์ ท่าน ทำ อะไร ฯ การันทิย มานพ ก็ มิได้ กล่าว ถ้อย คำ อะไร ๆ ฯ มานพ ทั้งหลาย เหล่า นั้น จึงได้ ไป บอก เหตุ แก่ อาจารย์ โดย เร็ว ฯ ครั้น อาจารย์ มา ถึง แล้ว เมื่อ จะ ถาม การันทิย มานพ นั้น จึงได้ กล่าว คาถา ว่า

เอโก อรญฺเญ กิริกนฺทรายํ
ปคฺคยฺห มหนฺตํ เสลํ ปเวชฺฌสิ
ปุนปฺปุนํ สนฺตรมานรูโป
การนฺธิย โก นุ ตวชิชตี โก ฯ

การันทิย ท่าน ผู้เดียว มา มี กาย ร้อน ด่วน ไม่ หยุด หย่อน ยก ก้อน ศิลา ใหญ่

กล่าว ลงในลำธารมีน้ำอันไหลมาแต่ภูเขา ดังเราขอถามการที่มาทำก้อนศิลาลงในลำธารนี้จะมีประโยชน์อะไรแก่ท่านฯ ครั้นการันทิยมานพได้สดับคำที่อาจารย์ถามมา เมื่อมีความปรารถนาจะกล่าวท้วงอาจารย์จึงได้กล่าวสารพระคาถาที่ ๒ ว่า

อหำ หิมำ สำครเสวิตนฺตำ
สมำ กริสฺสามิ ยถาปีปาณิ
วิกิริย สานูนิ จ ปพฺพตานิ
ตสฺมา เสลำ กนฺทรายำ ปกฺขิปามิ ฯ

ข้าพเจ้าเรี่ยรายศิลาก้อนเล็กแลก้อนใหญ่ลงด้วยประสงค์จะทำแผ่นดินใหญ่มีทวีปทั้งสี่รวมทั้งมหาสาครสมุทรนี้ให้เสมอเพียงดังฝ่ามือ เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้าจึงทำศิลาลงในลำธารซอกเขาฯ ครั้นพราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ได้ฟังคำนั้นจึงได้กล่าวคาถาที่ ๓ ว่า

น ยิมำ มหึ อรหติ ปาณิกปฺปำ
สมำ มนุสฺโส กรณายเมโก
มญฺญามิ มญฺเญว ทฺริ ชีคิสำ
การนฺทิย หายสิ ชีวโลกำ ฯ

การันทิย เราสำคัญว่ามนุษย์ผู้เดียวไม่ควรจะทำแผ่นดินนี้ให้เรียบเสมอเพียงดังฝ่ามือ ท่านมาพยายามเพื่อจะทำลำธารนี้ให้เต็ม ท่านก็จักมรณะชีวโลกนี้ไป (จักตายเสียเปล่า) ฯ ครั้นมานพได้สดับคำอย่างนั้นจึงได้กล่าวคาถาที่ ๔ ว่า

สเจ อยํ ภูตธรํ น สักโก
สมํ มนุสฺโส กรณายเมโก
เอวเมว ตุวํ พรหฺเม
อิเม มนุสฺเส นานาทิฏฺฐิเก นานยิสฺสสิ ฯ

ดูก่อนพราหมณ์ ถ้าว่ามนุษย์ผู้เดียวนี้ไม่อาจทำมหาปฐพีให้เสมอได้แล้วไซร้ ข้อนี้มีอุปมาฉันใด ถึงท่านก็ไม่อาจนำมนุษย์ทั้งหลายที่มีทิษฐิต่าง ๆ กันไปได้ฉันนั้น ฯ โดยอธิบายว่า ท่านมากล่าวกะมนุษย์ทุศีลซึ่งเป็นผู้มีความเห็นต่าง ๆ กันว่าท่านจงรับศีลดังนี้ การที่ท่านกล่าวชักนำนั้นก็ไม่พึงเป็นไปตามอำนาจของท่าน เพราะว่าบัณฑิตย์ทั้งหลายย่อมกล่าวติเตียนว่า ปาณาติบาตเป็นอกุศล ก็แต่ว่าบุทคลผู้จะล่วงสังสารทุกข์เสียได้ต้องเป็นผู้รู้จักกุศล ท่านจักมานำบุทคลผู้ทุศีลซึ่งไม่รู้จักกุศลให้พ้นไปจากสังสารทุกข์อย่างไรได้ ฯ ครั้นอาจารย์ได้ฟังคำการันทิยมานพ จึงมาดำริห์ว่า การันทิยมานพกล่าวถ้อยคำสมควร บัดนี้เราจักไม่ทำอย่างนี้อีก ครั้นอาจารย์รู้ว่าตนกระทำผิดฉนี้แล้ว จึงได้กล่าวคาถาที่เคารพ ๕ ว่า

สิขิตฺตรูเปน ภาวํ มมตฺถํ
อกฺขาสิ การันฺทิย เอวเมตํ
ยถา น สกฺโก ปฐวิ สมายํ
กาตุ มนุสฺเสน ตถา มนุสฺสํ ฯ

ดู ก่อน การันทิย ท่าน มา บอก ความ เป็น จริง โดย ย่อ เพื่อ ประโยชน์ แก่ เรา ข้อนั้นก็เป็น อย่างนั้นจริง ๆ มนุษย์ ไม่ อาจ จะ ทำ แผ่นดิน นี้ให้เสมอได้ ฉันใด ถึง เรา ก็ไม่ อาจ จะ ทำ มนุษย์ ซึ่ง มี ทิษฐิ ต่าง ๆ กัน ให้ มา สู่ อำนาจ เราได้ ฉันนั้น ๆ อาจารย์ ได้ ทำ ความ ชม เชย มานพ อย่างนี้ ส่วน การันทิย มานพ นั้น ครั้น กล่าวท้วง อาจารย์ แล้ว จึงพาอาจารย์ นั้นไป สู่ เรือน ตน ๆ

สัตถา อิมํ ธัมมเทสนำ อาหริตวา สมเด็จ พระ ทศพล ทรง นำ พระธรรม เทศนา นี้ มา แสดง แล้ว จึง ทรง ตี่บ ต่อ อนุสนธิ ประชุม ชาดก ว่า พราหมณ์ ใน กาล นั้นได้ มา เป็น ลำแดง สารีบุตร ส่วน การันทิย บัณฑิต ได้ มา เป็น เรา เอง แล ฯ

จบ การันทิย ชาดก

NATIONAL LIBRARY

๗. ลฑุกิกชาดก

วันทามิ กุญชรๆ สัฏฐิหายนันติ อิทๆ สัตถา เชตวเน วิหรันโต เทวทัตตๆ อารัพภ กเถสิ ฯ

เมื่อ สมเด็จ พระ สัพพัญญู เสด็จ อยู่ ณพระเวฬุวัน ทรง ปรารภ พระเทวทัต จึงได้ ตรัส ชาดก เรื่อง นี้ มี กำหนด ด้วย บท ต้น พระ คาถา ว่า วันทามิ กุญชรๆ สัฏฐิหายนๆ ดังนี้ ฯ มี ความ พิศดาร ว่า วัน หนึ่ง ภิกษุ ทั้งหลาย ประชุม พูด กัน ที่ โรง ธรรม สภา ว่า พระ เทวทัต เปน ผู้ กระด้าง หยาบช้า สาหัส ไม่ มี จิตร กรุณา ใน สัตว์ ทั้งหลาย ฯ ครั้น ภิกษุ ทั้งหลาย เจรจา กัน อยู่ นี้ สมเด็จ พระชินศรี จึง เสด็จ มา ตรัส ถาม ว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่าน ทั้งหลาย นั่ง สนทนา กัน ด้วย กถา เรื่อง อะไร หนอ ฯ ครั้น พระองค์ ตรัส ถาม นี้ ภิกษุ ทั้งหลาย จึงได้ กราบทูล เรื่อง ที่ ตน นั่ง สนทนากัน นั้นให้ ทรง ทราบ ทุก ประการ สมเด็จ พระพิชิตมาร จึง ตรัส ว่า ภิกษุ ทั้งหลาย เทวทัต จะ เปน ผู้ไม่ มี ความ กรุณา แต่ใน ชาติ นี้ เท่า นั้น ก็ หามิได้ ถึงใน ชาติ ก่อน เธอ ก็ไม่ มี ความ กรุณา เหมือน กัน ครั้น ตรัส ฉะนี้ แล้ว จึงได้ ทรง นำ อดีตนิทาน มา ดัง ต่อไป นี้ ฯ

อตีเต พาราณสิยๆ พรหมทัตเต รัชชๆ การเนเต เมื่อ อดีตภพ ล่วง แล้วไกล ครั้งพระเจ้า พรหมทัตได้ ผ่าน สมบัติ ณกรุง พาราณสี พระโพธิสัตว์ เกิดใน กำเนิด ช้าง ครั้น เจริญไวย แล้ว มี กายใหญ่ น่า รักใคร่ เปนใหญ่ในฝูง มี ช้าง แปดหมื่น เปน บริวาร เที่ยว หาอาหาร ใน หิมวันตประเทศ ครั้ง นั้น นาง นกใส้ ตัว หนึ่ง ตก ฟองไว้ ใน ทาง เปน ที่ เที่ยวไป ของ หมู่ช้าง ฯ ครั้น ฟอง

เหล่านั้นแก่แล้วก็ทำลาย สกุณโปดกทั้งหลายออกจากฟอง เมื่อสกุณโปดกเหล่านั้นมีปีกยังมิได้งอกขึ้นไม่อาจที่จะบินไปได้ ฯ พระบรมโพธิสัตว์แวดล้อมด้วยช้างบริวารแปดหมื่นมาเที่ยวหาอาหารก็บันดุประเทศสถานตำบลนั้น ฯ ครั้นนางนกไส้ได้เห็นพระบรมโพธิสัตว์นั้นจึงคิดว่า พระยาช้างตัวนี้จักเหยียบถูกน้อยเราให้ตายเสีย เราจักขอชีวิตการักษาซึ่งช้างนั้น เพื่อจะป้องกันลูกน้อยทั้งหลายของเรา ครั้นคิดฉันนั้นแล้ว นางนกนั้นก็ประคองปีกทั้งสองรวมอยู่ข้างเดียวกันแสดงอาการเคารพแล้วยืนอยู่ข้างหน้าพระยาช้างนั้น จึงกล่าวคาถาที่แรกว่า

วันทามิ ตำ กุญชรำ สัฏฐิหายนำ
อารัญญิกำ ยูถปตึ ยสัสสิ
ปักเขหิ ตำ อัญชลิกำ กโรมิ
มา เม วธิ ปุตตเก ทุพพลายะ ฯ

ข้าพเจ้าไหว้พระยาช้างผู้มีกำลังไม่เสื่อมในกาลอายุได้หกสิบปี เป็นใหญ่ในป่าเป็นเจ้าฝูงเป็นผู้มีบริวารยศตัวนั้น ข้าพเจ้าทำอัญชลีพระยาช้างนั้นด้วยปีกทั้งสอง ขอท่านจงอย่าได้ฆ่าลูกน้อยข้าพเจ้าผู้มีกำลังทุรพลเสียเลย ฯ ครั้นพระบรมโพธิสัตว์ได้ฟังคำนางนกนั้นจึงได้กล่าวว่าแน่นางนกไส้ ท่านอย่าได้คิดเลย เราจักรักษาลูกน้อยของท่านไว้ ครั้นกล่าวฉันนั้นแล้วก็ไปยืนในเบื้องบนลูกนกทั้งหลาย เมื่อช้างบริวารแปดหมื่นไปแล้วจึงเรียกนางนกมาสั่งว่า ช้างตัวหนึ่งมีปรกติเที่ยวไปตัวเดียวจะมาข้างหลังเรา มันจักไม่ทำตามคำของเจ้า เมื่อมันมาถึง

เจ้า พึง วิงวอน มัน กระทำ ความ สวัสดิ์ แก่ ลูก น้อย ทั้งหลาย ครั้น กล่าว สั่ง ฉันั้ แล้ว ก็ หลีกไป ฯ ฝ่าย นาง นกไส้ได้ กระทำ การ ต้อน รับ ช้าง นั้น ทำ อัญชลี ด้วย ปีก ทั้งสอง แล้ว กล่าว คาถา ว่า

วันทามิ กุญ์ชรำ เอกจาริ์
อารัญ์ญิกำ ปัพ์พตสานุโคจรำ
ปัก์เขหิ ตำ อญ์ชลิกำ กโรมิ
มา เม วธิ ปุตฺตเก ทุพ์พลาย ฯ

ข้าพเจ้าไหว้ช้าง ผู้มี ปรกติ เที่ยวไป ตัว เดียว ซึ่ง เป็นใหญ่ ใน ป่า เที่ยว หา กิน ตาม เชิง เขา ข้าพเจ้า ทำ อัญชลี ช้าง นั้น ด้วย ปีก ทั้งสอง ขอ ท่าน อย่าได้ ฆ่า ลูก น้อย ข้าพเจ้า ซึ่ง มี กำลัง ทุรพล เสีย เลย ฯ ครั้น ช้างได้ ฟัง คำ นาง นกไส้ จึงได้ กล่าว คาถา ที่ ๓ ว่า

วธิส์สามิ เต ลฑุกิเก ปุตฺเต
กิ เม ตุวำ กาหสิ์ ทุพ์พลาสิ์
สตสหัส์สานิปี ตาทิสี์นำ
วาเมน ปาเทน จ โปฐเยย์ ฯ

เฮ้ย นาง นกไส้ ข้า จัก ฆ่า ลูก น้อย ของ เอง เสีย เอง เป็น สัตว์ มี กำลัง น้อย ทุรพล เอง จะ ทำ อะไร แก่ ข้าได้ อนึ่ง ข้า อาจ กระทำ นกไส้ เช่น ตัว เอง แม้ หมื่น หนึ่ง ให้แหลก ละเอียด ไปได้ ด้วย เท้า ข้าง ซ้าย ฯ ครั้น ช้าง นั้น กล่าว ฉันั้ แล้ว ก็ ทำ ลูก น้อย แห่ง นก นั้นให้ ละเอียด ลง ด้วย เท้า แล้ว ให้ ลอย

ไปด้วยน้ำมูตร์ร้องบันดือเสียงแล้วก็หลีกไป ฯ นางนกได้จับอยู่ที่กิ่งไม้ จึงกล่าวว่าบัดนี้เจ้าจงบันดือเสียงไปก่อนเถิด ไม่อีกกี่วันเจ้าจักได้เห็นกิริยาของข้า เจ้าไม่รู้จักกำลังความรู้เป็นของใหญ่กว่ากำลังกายข้อนั้นจงยกไว้ ข้าจักทำเจ้าให้รู้กำลังความรู้ของข้า เมื่อนางนกกล่าวคุกคามช้างนั้นอยู่ฉะนี้ จึงได้กล่าวคาถาที่ ๔ ว่า

นเหว สัพพัตถ พเลน กิจจัง
พลัง หิ พาลัสสัส วิยาย โหติ
กริสสามิ เต นาคราช อนัตถัง
โย เม วธิ ปุตตเก ทุพพลาย ฯ

บุทคลทำกิจด้วยกำลังกายไม่ได้ในที่ทั้งปวงแท้จริง เพราะกำลังกายของคนพาลย่อมเป็นประโยชน์แต่ที่จะฆ่าผู้ที่มีกำลังน้อยกว่าเสียเท่านั้น ฯ แน่พระยาช้าง ท่านผู้ใดมาฆ่าลูกน้อยข้าซึ่งมีกำลังทุรพลเสีย ข้าจักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้แก่ท่านผู้นั้น ฯ ครั้นนางนกกล่าวอย่างนี้แล้วจึงไปอุปัฏฐากกาตัวหนึ่งได้สองสามวัน กานั้นมีความยินดีในการปฏิบัติจึงถามว่า เราจะควรทำอะไรให้ท่าน นางนกจึงกล่าวตอบว่า ข้าแต่เจ้ากิจอย่างอื่นที่ท่านควรจะทำให้ข้าพเจ้ามิได้มีก็แต่ว่าข้าพเจ้ามีความประสงค์จะให้ท่านประหารไยตาช้างตัวหนึ่งซึ่งมีปรกติเที่ยวไปตัวเดียวให้ทำลายด้วยจงอยปากของท่าน ฯ นางนกนั้นครั้นการับว่าดีแล้ว จึงไปอุปัฏฐากแมลงวันหัวเขียวตัวหนึ่ง ครั้นแมลงวันนั้นกล่าวถามว่า เราจะควรทำประโยชน์สิ่งไรให้ท่าน นางนกจึงบอกว่า

เมื่อไนยตาช้าง ผู้เที่ยวไปตัวเดียว ทำลายไป ด้วย ประการ อย่างนี้ แล้ว ข้าพเจ้า ปรารถนา จะให้ ท่าน หยอดไข่ ของ ลง ที่ ไนย ตา ช้าง นั้น ครั้น แมลง วัน รับ ว่า ดี แล้ว จึงไป อุปัฏฐาก กบ ตัว หนึ่ง กบ ถาม ถึง สิ่ง ที่ ตน ควร จะ ทำให้ นาง นก จึงได้ บอก ว่า ช้าง ผู้ เที่ยว หากิน ตัว เดียว เปน ช้าง ตา บอด เที่ยว แสวงหา น้ำ เมื่อใด เมื่อ นั้น ท่าน จง ขึ้นไป ร้อง อยู่ บน ยอด ภูเขา เมื่อ ช้าง ได้ ยิน เสียง ท่าน ก็ จะขึ้นไป สู่ ยอด เขา ท่าน พึง กลับ ลง มา ร้อง อยู่ ที่ เหว ข้าพเจ้า หวัง กิจ ที่ ท่าน ควร ทำ อย่าง นี้ แต่ สำนัก ท่าน ฯ ครั้น กบ ได้ ฟัง ถ้อย คำ นาง นก ไส้ ก็ รับ จะ ทำ ตาม สั่ง ฯ กาล ภาย หลัง วัน หนึ่ง กา จึง ทำลายไนย ตา ช้าง นั้น ทั้งสอง ข้าง ให้ แตก ด้วย จงอย ปาก ฯ แมลง วัน หยอด ไข่ ของ ฯ ช้าง นั้น มีไนย ตา อัน หนอน ชอบ เคี้ยว ให้ถึง ความ เวทนา อยาก จะ ดื่ม น้ำ เปน กำลัง เที่ยว เซซัง แสวง หา น้ำ อยู่ ฯ ใน กาล นั้น กบ ขึ้นไป ร้อง อยู่ บน ยอด บรรพต ช้าง กำหนด ว่า ที่ นี้ จัก มี น้ำ จึงได้ ขึ้นไป สู่ ยอด ภูเขา ฯ ครั้ง นั้น กบ ลง ร้อง อยู่ ที่ เหว แห่ง หนึ่ง ช้าง รำพึง ว่า ที่ นี้ จัก มี น้ำ เปน มั่นคง จึงได้ เดิน หัน หน้า ตรง ลง ไป สู่ เหว ได้ ลื่น พลัด ตก ลง ที่ เชิง เขา ถึง สิ้น ชีวิตร์ อยู่ ใน ที่ นั้น ฯ ครั้น นาง นก ได้ ทราบ เหตุ ที่ ช้าง นั้น ล้ม ก็ มี ความ ชื่นชม ยินดี ด้วย คิด เห็น ว่า เราได้ เห็น หลัง ปัจจามิตร์ แล้ว จึง ขึ้นไป ยืน โลดเต้น อยู่ บน สรีร ช้าง นั้น จน สิ้น ชีพไป ตาม กรรม ของ ตน ฯ

ครั้น สมเด็จ พระบรม ศาสดา ทรง นำ อดีตนิทาน มา แสดง อย่างนี้ แล้ว จึง ได้ ตรัส สอน ภิกษุ ทั้งหลาย ว่า ภิกษุ ทั้งหลาย ชื่อ ว่า เวร บุคคล ไม่ ควร ทำ กับใคร ๆ สัตว์ สี่ อย่าง เปน ผู้ร่วม สามัคคี กัน แล้ว ทำ ช้าง ที่ ถึง

พร้อมด้วยกำลังเห็นปานนี้ให้ถึงความสิ้นชีวิตร์ไปได้ ครั้นตรัสฉันแล้วจึงได้ตรัสคาถานี้ ในเวลาได้ตรัสรู้แล้วว่า

กากัญจ บัสสัส ลฑุกิกา[๑] มัณฑุกี[๒] นีลมักขิกา
เอเต นาคัง อฆาเตสุง บัสสัส เวรัสสะ เวรินัง
ตัสมาหิ เวรัง น กยิราถ อัปปีเยนปิ เกนจิ ฯ

ท่านทั้งหลายพึงดูเยี่ยงกานางนกใส้ กบแลแมลงวันหัวเขียว สัตว์สี่อย่างเหล่านี้ร่วมสามัคคีกันยังฆ่าช้างเสียได้ ท่านทั้งหลายพึงเห็นคติแห่งคนมีเวรแก่บุคคลผู้มีเวรทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นท่านทั้งหลายอย่าพึงทำเวรกับใครๆ แม้ไม่เป็นที่รักใคร่เลย ฯ ครั้นพระองค์ตรัสฉันแล้วจึงได้ทรงสืบต่ออนุสนธิประชุมชาดกว่า ช้างผู้เที่ยวหากินตัวเดียวในครั้งนั้นได้มาเป็นเทวทัต ส่วนช้างผู้เป็นเจ้าฝูงได้มาเป็นเราเองแล ฯ

จบลฑุกิกชาดก

---

๑ ศัพท์นี้มักเป็นลฏุกิกโดยมาก ในที่นี้ใช้ตามที่ท่านได้ตกลงแก้กันมาแต่ก่อน

๒ ฉบับเดิมเป็นมัณฑกำ เห็นจะวิปลาศ จึงแก้ตามยุโรป

๙. จุลธัมมปาล ชาดก

อหิเมว ทูสิยา ภูนหตาติ อิทำ สัตถา เวพุวเน วิหรันโต เทวทัตตัสส วธาย ปริสักกนำ อารัพภ กเถสิ ฯ

เมื่อสมเด็จพระสัพพัญญูเสด็จประทับ อยู่ในเวพุวนาราม ทรงปรารภ ความ พยา ยาม แห่ง พระ เทวทัต เพื่อ จะ ปลง พระชนม์ พระองค์ จึง ได้ ทรง แสดง ชาดก เทศนา นี้ มี เริ่ม ต้น ว่า อหิเมว ทูสิยา ภูนหตา ดังนี้ ฯ ใน ชาดก ทั้งหลาย อื่น แสดง ว่า พระ เทวทัตไม่ อาจ ทำให้ พระ โพธิสัตว์ มี ความ สดุ้ง หวาดเสียวได้ ฯ ส่วน จุลธัมมปาล ชาดก นี้ ใน กาล เมื่อ พระ โพธิสัตว์ มี พระชนม์ ได้ ๗ เดือน พระ เทวทัต ให้ ตัด พระ หัตถ์ พระบาท แด พระ เศียร เสีย แล้วให้ กระทำ กรรมกรณ์ ชื่อ อสิมาลก[1] ฯ ใน ทัทธร ชาดก พระเทวทัต หัก พระ ศอ พระ โพธิสัตว์ ให้ สิ้น พระชนม์ แล้ว บีบ เนื้อ กิน ฯ ใน ขันติ วาที ชาดก พระ เทวทัต ให้ ตี พระ โพธิสัตว์ สอง หวาย พัน ที แล้ว ให้ ตัด พระ หัตถ์ พระบาท พระ กรรณ์ แด พระ นาสิก เสีย แล้ว จับ ที่ ชฎา ลาก มา ให้ บรรทม หงาย แล้ว ถีบ ที่ พระ อุระ พระโพธิสัตว์ สิ้น พระ ชนม์ ใน วัน นั้น ฯ ใน จุล นันทก ชาดก แด มหากปี ชาดก พระ เทวทัต ได้ ฆ่า พระโพธิสัตว์ เสีย ฯ เมื่อ พระ เทวทัต พยายาม จะ ฆ่า พระโพธิสัตว์ มา สิ้น กาล นาน อย่าง นี้ ที เดียว ครั้น ถึง พุทธกาล พระ เทวทัต ก็ ยัง พยายาม จะปลง พระชนม์ พระพุทธ องค์ อยู่ นั่น แหละ ฯ ภายหลัง วัน หนึ่ง ภิกษุ ทั้งหลาย นั่ง ประชุม กัน ที่ โรง ธรรม สภา

---

๑ ใน ฎีกา ว่า สับ ด้วย ดาบ ทำให้ เนื้อ ดเยียด ส่วน อาการ ที่ ทำใน ที่ นี้ ว่า โยน ซาก ศพ ขึ้น บน อากาศ แล้ว รับ ด้วย ปลาย ดาบ

กล่าวสนทนาถึงเรื่องพระเทวทัตว่า พระเทวทัตได้แต่งนายขมังธนูจะให้ยิงแลให้กลิ้งศิลาจะให้ทับแลได้ปล่อยช้างชับมันชื่อนาฬาคีรีจะให้แทงพระพุทธองค์ให้ปลงพระชนม์ ฯ ครั้นสมเด็จพระทศพลเสด็จมาประทับณพุทธอาศน์ที่ถาดไว้ถวายแล้ว จึงตรัสถามว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ท่านทั้งหลายนั่งสั่งสนทนากันถึงเรื่องอะไร ฯ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องที่ตนได้นั่งสนทนากันนั้นทุกประการ สมเด็จพระพิชิตมารจึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เทวทัตเพียรจะฆ่าเราแลไม่อาจทำความสดุ้งหวาดเสียวให้เกิดแก่เราแต่ชาตินี้เท่านั้นก็หามิได้ ถึงในชาติก่อนครั้งเราเป็นจุลธรรมปาลกุมาร เธอก็ได้ทำเราซึ่งเป็นบุตรของตนให้ถึงสิ้นชีวิตร์ แลได้ทำกรรมกรณ์ชื่อฉสิมาตกครั้นตรัสฉะนี้แล้วจึงได้ทรงนำอดีตนิทานมาดังต่อไปนี้ ฯ

อตีเต พาราณสิยำ มหาปตาเป นาม รัชชำ กาเรนเต ในอดีตสมัยด่วงลับนาน เมื่อครั้งพระเจ้ามหาปตาปได้ผ่านรัชสมบัติในกรุงพาราณสี พระโพธิสัตว์บังเกิดในครรภ์พระเทวีทรงพระนามว่าจันทาซึ่งเป็นอรรคมเหษีพระเจ้ามหาปตาป มีพระนามปรากฏว่าธรรมปาลกุมาร ฯ กาลเมื่อพระกุมารมีพระชนม์ได้ ๗ เดือน พระมารดาให้สรงน้ำหอมแล้วประทับทอดพระเนตรพระโอรสนั่งเล่นอยู่ ฯ พระเจ้าแผ่นดินได้เสด็จมาสู่สำนักพระมเหษี ฯ ส่วนพระจันทาเทวีทอดพระเนตรพระโอรสเล่นอยู่มีความเสน่หาเพียบพูลในพระหฤทัย ครั้นได้ทอดพระเนตรเห็นพระราชาเสด็จมาจึงมิได้ลุกขึ้นรับเสด็จ พระเจ้ามหาปตาปราช

ทรง พระ ดำริห์ ว่า บัดนี้ นาง จันทา อาศัย บุตร์ เท่า นั้น จึง กระทำ มาน ไม่ รู้จัก เรา ใน เหตุ อะไร ๆ ถ้า บุตร์ เจริญ ไวย ขึ้น นาง จะ ไม่ รู้จัก เรา ว่า เปน มนุษย์ เรา จะให้ ฆ่า ธรรม ปาล กุมาร เสีย บัดนี้ ครั้น พระ ราชา ทรว นาง อย่าง นั้น จึง เสด็จ กลับ มา ประทับ บน ราชา อาศน์ รับ สั่งให้ ราช บุรุษไป เรียก นาย เพชฌฆาฏ มา โดย พระราช โองการ ว่า นาย เพชฌฆาฏ จง มา ตาม วิธี ของ ตน ๆ นาย เพชฌฆาฏ จึง นุ่ง ผ้า ย้อม ฝาด ทัด ดอก ไม้ แดง เอา ขวาน วาง บน บ่า มือ ถือ เชียง มา ถวาย บังคม บรม กษัตริย์ แล้ว ยืน เฝ้า อยู่ ๆ พระเจ้า มหาปตาป รับ สั่ง ว่า เจ้า จง เข้า ไป สู่ ห้อง มี ศิริ ของ นาง เทวี นำ ธรรม ปาล กุมาร มา ๆ ฝ่าย นาง จันทา ครั้น ทรง ทราบ เหตุ ที่ พระเจ้า แผ่นดิน ทรว เสด็จ กลับ ไป เสีย จึง ให้ พระ โพธิสัตว์ บรรทม แนบ พระ อุระ ประทับ ทรง พระกรรแสง อยู่ ๆ ครั้น นาย เพชฌฆาฏ ไป ถึง เอา มือ ที่ พระ เทวี ที่ พระ ชนอง ชิง พระ กุมาร มา จาก พระหัสถ์ พา ธรรมปาลกุมาร มา ถวาย พระเจ้า มหาปตาป ๆ พระองค์ จึง ตรัส สั่ง ว่า เจ้า จงให้ นำ กระดาน แผ่น หนึ่ง มา วางไว้ ข้าง หน้า แล้วให้ กุมาร นอน บน กระดานนี้ ๆ นาย เพชฌฆาฏได้ ทำ ตาม พระราช โองการ ๆ นาง จันทา เทวี ทรง ปริเทวนาการ เสด็จ ตาม พระ กุมาร มา ข้าง หลัง ครั้นได้ ยิน ตรัส สั่ง นาย เพชฌฆาฏให้ ตัด พระหัสถ์ ธรรมปาล กุมาร เสีย จึง กราบ ทูล ว่า บุตร์ ข้า พระ บาท ยัง อ่อน อายุ ได้ ๗ เดือน ไม่ รู้จัก อะไร โทษ ของ บุตร์ ข้า พระองค์ หา มี ไม่ ก็ แต่ ว่า โทษ ใหญ่ หลวง จะ พึง มี ใน ข้า พระองค์ เพราะ เหตุ นั้น ขอ พระองค์

จึงได้ตัดมือข้าพระบาทเสีย เถิด เมื่อนางจะทรงประกาศเนื้อความนี้ จึงได้กล่าวคาถาที่แรกว่า

อหเมว ทุสียา ภูนหตา
รญ์โญ มหาปตาปสฺส
เอตำ มุญ์จตุ ชมฺมปาตำ
หตฺเถ เม เทว เฉทหิ ฯ

ข้าพระองค์ผู้เดียวเป็นผู้กระทำโทษแก่พระเจ้ามหาปตาปราช คือเห็นพระองค์เสด็จมาไม่ลุกขึ้นรับเสด็จ แต่เป็นผู้ขจัดความเจริญของพระองค์ ขอพระองค์จงปล่อยธรรมปาลกุมารเสีย ข้าแต่สมมติเทวดา ขอพระองค์จงตัดมือข้าพระบาทผู้มีโทษแทนเถิด ฯ พระราชาทอดพระเนตรนายเพชฌฆาต ฯ นายเพชฌฆาตจึงทูลถามว่า ข้าพระบาทจะทำอย่างไร ฯ พระราชาตรัสว่า เจ้าอย่าทำให้ช้า จงตัดมือธรรมปาลกุมารเสีย ฯ ครั้งนั้น นายเพชฌฆาตถือขวานอันคมกล้าตัดพระหัตถ์ทั้งสองของกุมารให้ขาด เพียงดังบุทคลตัดหน่อกัทลีชาติอันอ่อนให้ขาดได้โดยฉับพลันฉะนั้น ฯ ธรรมปาลกุมารนั้นเมื่อพระหัตถ์ทั้งสองขาดแล้วก็มิได้ทรงพระกรรแสง แต่ปริเทวนาการ ทรงกระทำขันติแต่เมตตาเป็นเบื้องหน้า อดกลั้นทุกขเวทนาเสีย ฯ ส่วนนางจันทาเทวีถือเอาปลายพระหัตถ์ที่ขาดห่อพกไว้โลหิตไหลอาบพระองค์เที่ยวทรงพระดำเนินร่ำไรอยู่ ฯ นายเพชฌฆาตจึงทูลถามว่า ข้าแต่สมมติเทวดา ข้าพระองค์จะทำอย่างไรต่อไป ฯ

พระ ราชา ตรัส ว่า ท่าน จง ตัด เท้า ทั้ง สอง เสีย ฯ ครั้น นาง จันทา เทวี ได้ สดับ พระ ราช โองการ นั้น จึง ได้ กล่าว ประพันธ คาถา ที่ ๒ ว่า

อหเมว ทุสิยา ภูนหตา
รญ์ โญ มหาปตาปสฺส
เอตำ มุญ์จตุ ธัมมปาลำ
ปาเท เม เทว เฉทหิ ฯ

ข้า พระองค์ เปน ผู้ทำ โทษ แล ขจัด ความ เจริญ ของ พระเจ้า มหาปตาปราช เสีย ผู้ เดียว ขอ พระองค์ จง ปล่อย ธรรมปาล กุมาร เสีย ข้า แต่ สมมติ เทวดา ขอ พระองค์ จง ตัด เท้า ทั้งสอง ของ ข้า พระบาท ผู้ ทำ ผิด แทน เถิด ฯ พระราชา ตรัส บังคับ นาย เพชฌฆาฏ ซ้ำอีก ฯ นาย เพชฌฆาฏ จึง ตัด พระบาท ทั้งสอง ของ ธรรมปาล กุมาร ให้ ขาดไป ฯ นาง จันทา เทวี ถือ เอา ปลาย พระบาท ที่ ขาด ออก ห่อ พกไว้ มิ โลหิต ใหล โซม พระองค์ ทรง ปริเทวนาการ กราบทูล ว่า ธรรมดา ทารก ที่ มือ แล เท้า ขาด แล้ว ควร มารดา จะ ต้อง เลี้ยงไว้ โดย แท้ ข้า พระองค์ จะ ทำการ จ้าง เลี้ยง ดูก น้อย ไว้ ขอ พระองค์ จง ได้ พระราชทาน ธรรมปาล กุมาร แก่ ข้า พระบาท เถิด ฯ นาย เพชฌฆาฏ จึง กราบ ทูล ถาม ว่า กิจ ที่ ข้า พระองค์ ทำ สำเร็จ แล้ว หรือ มี พระ ราชอาชญา อย่างไร ที่ จะ ต้อง ทำ อีก ฯ พระ ราชา ตรัส ว่า กิจ ที่ เจ้า ทำ ยังไม่ สำเร็จ เท่า นั้น ฯ นาย เพชฌฆาฏ ทูล ถาม ว่า ข้า พระองค์ จะ ทำ อย่างไร ต่อไป ฯ พระ ราชา รับสั่ง

ว่า เจ้าจงตัดศีรษะ ธรรมปาลกุมารเสีย ฯ ถ้าดังนั้น นางจันทาเทวีจึงตรัสคาถาที่ ๓ ว่า

อหเมว ทุสฺสิยา ภูนหตา
รญฺโญ มหาปตาปสฺส
เอตํ มุญฺจตุ ธมฺมปาลํ
สีสํ เม เทวฺ เฉทหิ ฯ

ข้าพระองค์ผู้เดียว เป็นผู้ทำโทษแก่พระเจ้ามหาปตาป และขอตัดความเจริญของพระองค์เสีย ขอพระองค์จงปล่อย ธรรมปาลกุมารนี้เสีย เกิด ข้าแต่สมมติเทวดา ขอพระองค์จงตัดศีรษะข้าพระบาทเกิด ครั้นนางกล่าวฉะนี้แล้ว จึงน้อมศีรษะเข้าไป ฯ นายเพชฌฆาตทูลถามพระราชาอีกว่า ข้าพระองค์จะทำอย่างไร ฯ พระราชาตรัสว่า เจ้าจงตัดศีรษะธรรมปาลกุมารเสีย ฯ ครั้นนายเพชฌฆาตตัดศีรษะแล้วจึงทูลถามว่า พระราชอาชญาที่ข้าพระพุทธเจ้าทำสำเร็จแล้วหรือ พระพุทธเจ้าข้า พระราชาตรัสว่ายังไม่สำเร็จเท่านั้น ฯ นายเพชฌฆาตทูลถามว่า ข้าพระองค์จะทำอะไรต่อไปอีก ฯ พระราชารับสั่งว่า เจ้าจงทำกรรมกรณ์ชื่อ อสิมาลก รัมกุมารนั้นด้วยปลายดาบ ฯ นายเพชฌฆาตก็กระทำตามรับสั่งทำมังสะให้เกลื่อนบนแผ่นดิน ฯ นางจันทาถือเอามังสะพระโพธิสัตว์ห่อพกไว้ร้องไห้ร่ำไรอยู่ได้ภาษิตคาถาทั้งหลายเหล่านี้ว่า

นหินูนิมสฺส รญฺโญ มิตฺตา มจฺจา จ วิชฺชเร
สุหทาเย น วทนฺติ ราชานํ มา ฆาตยิ โอรสํ ฯ

นหินูนิมัส์ส รัญ์โญ มิต์ตา ญาติ จ วิช์ชเร
สุหทาเย น วทันติ ราชานำ มา ฆาตยิ อัต์รยำ[๑] ฯ
จันทนสารานุคัต์ตา หัต์ถา ฉิช์ชันติ ธัม์มปาลัส์ส
ทายาทัส์ส ปถพ์ยา ปาณา เม เทว รุช์ชติ ฯ

บุทคล เหล่าใด จะเปน มิตร์ แล อมาตย์ ของ พระราชานั้ ที่จะเปน ผู้มีใจ อ่อน มา ทูล ห้าม พระ ราชา ว่า พระองค์ อย่า ฆ่า พระราช บุตร์ ซึ่ง เกิด แต่ พระ อุร เลีย เลย ดังนี้ บุทคล เหล่า นั้น มิได้ มี เลย ฯ อนึ่ง พระ ส์หาย แล พระ ประยูรญาติ ของ พระราชานั้ ซึ่ง จะ เปน ผู้ใจ ดี จะไม่ พึง มี เลย เปน แท้ บุทคล เหล่าใด ที่ จะ ทูล ทัด ทาน พระ ราชา ว่า พระ องค์ จง อย่า ฆ่า พระ ราชบุตร์ ที่ เกิด แต่ พระองค์ เลีย เลย ดังนี้ บุทคล เหล่า นั้น เรา สำคัญ ว่า มิได้ มี ที่ เดียว ฯ มือ ทั้งสอง ของ ธรรมปาล กุมาร ผู้ เปน รัชทายาท ที่ เคย ถูบได้ ด้วย แก่น จันทน์ แดง มา ขาด ไป เสีย ข้า แต่ สมมติ เทวดา ข้า พระ องค์ ไม่ อาจ กลั้น ความ โศกได้ ชีวิตร์ ของ ข้า พระองค์ ก็คง จะ ดับไป ฯ เมื่อ นาง จันทา ปริเทวนา การ อยู่ อย่างนี้ ความโศกา ดูร เผา พระหฤไทย ให้แตก ทำลาย ไป เพียง บุทคล ผ่าไม้ ไผ่ ให้แตก ฉนั้น นาง ก็ สิ้น พระชนม์ ใน ที่ นั้น ฯ ส่วน พระราชา ไม่ อาจ ดำรง พระ สรีร กาย อยู่ บน ราชบัลลังก์ ได้ ก็ ทรง ล้ม ลง ที่ พื้น พระ มหา มณเฑียร ฯ ส่วน พื้น ที่ เดียบ สนิท ก็ แยก ออก เปน สอง ภาค ให้ พระเจ้า มหาปตาป พลัด ตก ลง ที่ พระธรณี ถึง แผ่น ปฐพี ที่ หนา ได้ สองแสน

---

๑ คาถานี้ จะ หลงไป กระมัง จึง เปน ๒ คาถา

สี่หมื่นโยชน์ ก็ไม่อาจจะทรงโทษของพระเจ้ามหาปตาปไว้ได้ ก็แตกทำลายออกเป็นช่อง ๆ เปลวไฟที่ตั้งขึ้นแต่อวีจีนรก เพียงดังคลุมด้วยผ้ากัมพลอันตระกูลให้ หอบเอาพระเจ้ามหาปตาปไปตกลงในอวีจีมหานรก ๆ อมาตย์ทั้งหลายก็ได้ทำสรีรกิจปลงพระศพพระนางจันทาแล พระบรมโพธิสัตว์เจ้า ๆ

สัตถา อิมำ ธัมมเทสนำ อาหริตวา สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแสดงจบลง จึงทรงสืบอนุสนธิประชุมชาดกว่า พระราชาในกาลนั้นได้มาเป็นเทวทัต นางจันทาได้มาเป็นพระมหาปชาบดีโคตมี ส่วนธรรมปาลกุมารได้มาเป็นเราเองแล ๆ

จบจุลธัมมปาลชาดก

NATIONAL LIBRARY

๙. สุวัณณมิคชาดก

วิก์กมเร มหามิคาติ อิทำ สัต์ถา เชตวเน วิหรน์โต สาวัต์ถิยำ เอกำ กุลธิ์ตรำ อารพ์ภ กเถสิ ฯ

เมื่อ สมเด็จ พระ บรมโลกุตมาจารย์ เส็ด์จ สำราญ พระ อิริยาบถ อยู่ ณพระ เชตวัน วิหาร ทรง พระ ปรารภ ธิดา ตระกูล ใน พระ นคร สาวัต์ถิ์ นาง หนึ่ง จึง ได้ ตรัส พระ ธรรม เทศนา นี้ ว่า วิก์กมเร มหามิค เป็น อาทิ ฯ กิร ดัง ได้ สดับ มา นาง นั้น เป็น ธิดา ตระกูล อุปฐาก พระ อรรค สาวก ทั้ง สอง เป็น ผู้ มี ศรัทธา แล ความ เลื่อม ใส นับ ถือ พระ รัต์น ไตรย เป็น ที่ สักการ บูชา บริบูรณ์ ด้วย มารยาต์ เป็น ผู้ ฉลาด รอบ รู้ ใน สรรพกิจ มี จิตร อภิรมย์ ยินดี ใน บุญ กุศล มี ทาน เป็น ต้น ฯ ตระกูล บุทคล ที่ เป็น มจฉา ทิฏฐิ อื่น ใน พระ นคร สาวัต์ถิ์ มี ชาติ เสมอ กัน ให้ มา ขอ นาง กุมาริกา นั้น ฯ ครั้ง นั้น มารดา แล บิดา ของ นาง กุล ธิดา กล่าว ว่า ธิดา ของ ข้าพเจ้า เป็น คน นับ ถือ พระ รัต์นไตรย ยินดี ใน การ บุญ ส่วน ท่าน ทั้ง หลาย เป็น มิจฉา ทิษฐิ จะ ไม่ ให้ ธิดา ของ ข้าพเจ้า ให้ ทาน ฟัง ธรรม ไป สู่ วิหาร รักษา ศีล แล สมาทาน อุโบส์ถ ตาม ความ ชอบ ใจ ข้าพเจ้า จะ ไม่ ให้ ธิดา แก่ ท่าน ทั้ง หลาย ขอ ท่าน ทั้ง หลาย จง ไป สู่ ขอ นาง กุมาริกา แต่ ตระกูล มิจฉา ทิษฐิ เหมือน กัน เถิด ฯ ครั้น ชน ที่ มา ขอ เหล่า นั้น เป็น ผู้ อัน มารดา บิดา นาง กุมาริกา นั้น บอก คืน เสีย อย่าง นี้ จึง กล่าว อ้อน วอน ว่า เมื่อ ธิดา ของ ท่านไป สู่ เรือน ข้าพเจ้า จง ทำ กิจ ทั้ ปวง ตาม ความ ประสงค์ ของ ตน เถิด ข้าพเจ้า มิได้ ห้าม กัน ขอ ท่าน จง ให้ ธิดา นั้น แก่ ข้าพเจ้า ทั้ง หลาย

เถิด ฯ ครั้น ชน ทั้งหลาย อ้อน วอน อยู่ ฉะนี้ มารดาบิดา นาง กุมารี จึง ยอม ยก ให้ ครั้น ถึง สมัยฤกษ์ ดี ชน ทั้งหลาย จึง ได้ ทำ การ มงคล พิธี นำ นาง กุมารี ไป สู่ เรือน ของ ตน ฯ ครั้น นาง นั้นไป อยู่ ใน ตระกูล ภัศดา ก็ มี ความ ประพฤติ แล มารยาท เรียบ ร้อย ดี มี ความ เคารพ ยำเกรง สามี เพียง ดัง เทพยดา แล ได้ กระทำวัตรปฏิบัติ แก่ มารดาบิดา ของ ผัว แล ตัว ภัศดา เอง เปน นิจนิรันดร ฯ วัน หนึ่ง นาง นั้น กล่าว กะ สามี ว่า ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ ถวาย ทาน แก่ พระเถรเจ้า ทั้ง สอง ผู้ เปน กุลุปฐาก ของ ข้าพเจ้า ฯ สามี จึง ได้ กล่าว อนุญาต ว่า ดี แล้ว เจ้า จง ให้ ตาม อัธยาศัย ของ ตน เถิด ฯ นาง นั้น ให้ นิมนต์ พระ เถร ทั้งหลาย มา กระทำ สักการ บูชา ใหญ่ นิมนต์ ให้ บริโภค ภัตตาหาร อัน ประณีต ครั้น เสร็จ ภัตตกิจ แล้ว นิมนต์ พระ เถร ให้ นั่ง ณ ที่ ควร ข้าง หนึ่ง จึง กล่าว นิมนต์ ว่า ข้า แต่ พระผู้ เปน เจ้า ผู้ เจริญ ตระกูล นี้ เปน มิจฉาทิษฐิ ไม่ มี ศรัทธา หา รู้จัก คุณ พระรัตนไตรย ไม่ ขอ พระผู้ เปน เจ้า จง มา รับ ภิกษา หาร ใน เรือน นี้ จน กว่า ตระกูล นี้ จะ รู้จัก คุณ พระ รัตนไตรย ฯ พระ เถร เจ้า ทั้ง สอง ได้ รับ นิมนต์ ไป ฉัน ใน เรือน นั้น เปน นิตย์ มา ฯ นาง นั้น จึง กล่าว กะ สามี อีก ว่า พระ เถรเจ้า ทั้ง หลาย มา ใน เรือน นี้ ทุก วัน เหตุไร ท่าน จึง ไม่ ไป ดู พระ เถรเจ้า เล่า ฯ สามี จึง ตอบ ว่า ดี แล้ว เรา จะ ไป ดู ฯ ครั้น รุ่ง ขึ้น อีก วัน หนึ่ง เมื่อ พระ เถรเจ้า ทำ ภัตกิจ สำเร็จ แล้ว นาง จึง มา แจ้ง ความ แก่ ภัศดา ส่วน สามี จึง เข้าไป หา พระ เถร เจ้า กล่าว ปฏิสันถาร แล้ว นั่ง อยู่ ใน ที่ ควร ส่วน ข้าง หนึ่ง ฯ ลำดับ นั้น พระธรรมเสนาบดี สาริบุตร จึง แสดง ธรรม กถา แก่ บุรุษ นั้น ฯ ครั้น สามี ของ นาง กุมาริกา

นั้น เถื่อม ใส่ ใน ธรรม กถา แล อิริยา บถ ของ พระ เถร เจ้า แล้ว จำ เดิม แต่ นั้น มา เขา ก็ ได้ ไป บู ชา อาศนะ แล กรอง น้ำ ถวาย พระ เถร เจ้า แล ฟัง ธรรมกถา ฯ ครั้น กาล ล่วง มา ภัศดา ของ นาง กุมาริกา นั้น ก็ ทำลาย ทิษฐิ ผิด เสีย ได้ ฯ ภาย หลัง วัน หนึ่ง เมื่อ พระ เถร เจ้า จะ กล่าว ธรรม กถา แก่ ชน ทั้ง สอง นั้น จึง ได้ ประกาศ อริยสัจ ทั้ง สี่ ฯ ครั้น จบ สัจ เทศนา ลง ชน ทั้ง สอง ก็ ได้ ดำรง อยู่ ใน โสดา บัติผล ฯ จำ เดิม แต่ นั้น มา พระ เถร เจ้า ก็ ทำ ชน ทั้ง หลาย มี มารดา บิดา ของ บุรุษ นั้น เปน ต้น จน ชั้น ทาส กรรมกร ให้ ทำ ลาย ซึ่ง ทิษฐิ ผิด เกิด มี จิตร์ เคารพ นับถือ พระ รัตนไตรย ฯ ครั้น ภาย หลัง วัน หนึ่ง นาง ทาริกา กล่าว กะ สามี ว่า ข้าพเจ้า จะ ประโยชน์ อะไร ด้วย การ อยู่ ครอบ ครอง เรือน ข้าพเจ้า ปรารถนา จะ บวช ฯ มานพ นั้น ก็ กล่าว ว่า เจ้า จะ บวช ก็ ดี แล้ว ถึง เรา ก็ จัก บวช ด้วย จึง นำ ภรรยา นั้น ไป สู่ ที่ อยู่ นาง ภิกษุนี เชิญ นาง ภิกษุนี ให้ บวช ภรรยา แล้ว ส่วน ตน ก็ ไป เฝ้า สมเด็จ พระ บรมศาสดา ทูล ขอ บรรพชา ฯ สมเด็จ พระ มหา มุนี สัมมา สัมพุทธเจ้า ก็ ประทาน บรรพชา อุปสมบท ฯ ฝ่าย เธอ ทั้ง สอง เจริญ วิปัสสนา ไม่ ช้า นาน ก็ ได้ บัลลุ พระ อรหัต ผล ภาย หลัง วัน หนึ่ง ภิกษุ ทั้ง หลาย นั่ง ประชุม เจรจา กัน ที่ โรง ธรรม สภา ว่า ดู ก่อน ท่าน ผู้ มี อายุ ทั้ง หลาย นาง ภิกษุนี สาวชื่อ โน้น เกิด เปน ปัจจัย แก่ ตน แล ผัว ของ ตน ส่วน ตน บวช แล้ว ก็ ได้ ถึง พระ อรหัต แล ให้ สามี ถึง ความ เปน พระอรหันต์ ได้ ฯ ครั้น สมเด็จ พระ บรม ไตร โลก นารถ ศาสดา จารย์ เสด็จ มา สู่ สถาน ที่ นั้น ตรัส ถาม ถึง เรื่อง ที่ เธอ ทั้ง หลาย นั่ง สนทนา กัน ภิกษุ ทั้ง หลาย เหล่า นั้น

ก็กราบทูลตามมูลคดี ที่ตนได้สนทนากันทุกประการ สมเด็จพระอนาวรณญาณจึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย นางภิกษุนี้จะได้เปลื้องสามีเสียจากบ่วงกล่าวคือราคแต่ในกาลบัดนี้เท่านั้นก็หามิได้ ถึงในชาติก่อนก็ได้เปลื้องโบราณกบัณฑิตย์ให้พ้นจากบ่วงคือมรณได้เหมือนกัน ครั้นตรัสฉะนี้แล้วจึงทรงนำอดีตนิทานมาดังต่อไปนี้

อตีเต พาราณสิยำ พรหมทัตเต รัชชำ กาเรนฺเต ในอดีตกาลครั้งพระเจ้าพรหมทัตได้ผ่านสมบัติในกรุงพาราณสีกาสิรัษฐ์ พระบรมโพธิสัตว์เกิดในกำเนิดเนื้อ ครั้นเจริญไวขึ้นมามีรูปงามน่ารักใคร่น่าดู มีขนเหมือนทองคำ เท้าหน้าเท้าหลังประหนึ่งว่าบุทกลทาด้วยครั่ง มีเขาเช่นด้วยพวงเงิน มีในยตาควรเปรียบด้วยแวว แก้วมณีมีสร้อยคอเช่นกับกลุ่มผ้ากัมพล ฯ ส่วนภรรยาของพระโพธิสัตว์นั้นก็เป็นดรุณมฤคีมีรูปงามน่ารัก ฯ เนื้อทั้งสองได้อยู่ร่วมสมัครสังวาสกัน ฯ เนื้อแปดหมื่นอยู่อุปฐากพระบรมโพธิสัตว์ ฯ ครั้งนั้นพรานฆ่าเนื้อให้ตายเสียบ้างดักบ่วงบ้าง ฯ ภายหลังวันหนึ่งพระโพธิสัตว์ไปข้างหน้าเนื้อทั้งหลายเท้าติดบ่วง ดึงเท้ามาด้วยคิดว่า เราจะทำบ่วงนั้นให้ขาด หนังเนื้อแลเอ็นขาดจนบ่วงถึงกระดูกก็ไม่อาจจะให้บ่วงนั้นขาดได้ มีความกลัวต่อมรณภัยก็ร้องบอกสัญญาให้เนื้อทั้งหลายรู้ว่าตนติดบ่วง ฯ ครั้นหมู่เนื้อได้ยินเสียงพระโพธิสัตว์เจ้าก็วิ่งหนีไปด้วยความกลัว ฯ ส่วนนางเนื้อผู้ภรรยาพระโพธิสัตว์นั้นก็วิ่งหนีมามองหาไม่เห็นพระโพธิสัตว์ในฝูงมฤคชาติ ก็คาดคะเนว่า ชรอยจะ

เกิดภัยขึ้นแก่สามีผู้เป็นที่รักของเราเป็นแท้ ครั้นคิดเห็นแน่ฉันนี้แล้ว ก็วิ่งไปสู่สำนักสามีโดยเร็ว ร้องไห้มีหน้านองไปด้วยน้ำตา กล่าววาจาทักสามีว่า ข้าแต่สามี ท่านเป็นผู้มีกำลังใหญ่ ท่านไม่อาจจะทนบ่วงนั้นได้หรือ ท่านจงดึงบ่วงนั้นให้ขาดไปโดยเต็มกำลังเถิด เมื่อนางมฤคจะให้พระโพธิสัตว์เกิดความอุตสาหะ จึงได้กล่าวคาถาที่แรกว่า

วิกฺกม เร มหามิค วิกฺกม เร หริปุงฺคว
นิมฺมถ วิรตฺตึกึ ปาสกํ นาหเมกา วเน รเม ฯ

ข้าแต่เนื้อผู้มีกำลังใหญ่ ท่านจงพยายามฉุดคร่าบ่วงออกเสีย ข้าแต่ท่านผู้มีเท้าดังทองคำ ท่านจงทำความพยายามดึงบ่วงที่ติดเท้าอยู่ให้ขาดเถิด ข้าพเจ้าผู้เดียวเว้นท่านเสียแล้วจักไม่รื่นรมย์อยู่ในป่าได้

ครั้นพระโพธิสัตว์ได้ฟังคำนางเนื้อนั้น จึงได้กล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

วิกฺกมามิ น ปาเทมิ ภูมึ สุมฺภามิ เวคสา
ทฬฺหา วิรตฺตึกา ปาสา ปาทา เม ปริกนฺตติ ฯ

เราทำความเพียรอยู่ ก็แต่ว่าเราไม่อาจตัดบ่วงนั้นให้ขาดไปได้ เราเอาเท้าประหารแผ่นดินที่บ่วงตั้งอยู่ด้วยกำลังแรง ก็แต่ว่าบ่วงติดแน่นนักเชือดเท้าเราอยู่โดยรอบ ฯ ครั้งนั้นนางเนื้อจึงกล่าวปลอบพระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่สามี ท่านอย่าได้กลัวเลย ข้าพเจ้าจะอ้อนวอนนายพรานด้วยกำลังปัญญาของตน ทำให้ท่านรอดพ้นจากความตาย ถ้าว่า

ข้าพเจ้าไม่อาจจะขอได้ ไซร้ ข้าพเจ้าจะให้ชีวิตร์ของข้าพเจ้าแลกชีวิตร์ท่าน ครั้นนางกล่าวฉันแล้วก็ยืนเคียงข้างพระโพธิสัตว์ผู้มีกายอันเปื้อนโลหิต ฯ ส่วนนายพรานนั้นถือดาบแลหอกรีบมาโดยเร็ว ราวกะไฟลุกติดบ่า

นางเนื้อนั้นครั้นได้เห็นนายพรานนั้น จึงกล่าวปลอบพระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่สามี นายพรานเนื้อมาแล้ว ข้าพเจ้าจักทำตามบัญญัติของตน ท่านอย่าได้กลัวเลย ครั้นกล่าวฉันแล้วก็ไปสู่หนทางที่นายพรานมา ฟุบเท้าหน้ายืนแสดงอาการเคารพนายพรานอยู่ในที่ข้างหนึ่ง จึงได้กล่าวพรรณาคุณพระบรมโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่เจ้าเนื้อผู้สามี ข้าพเจ้ามีพรรณดังทองคำ ถึงพร้อมด้วยศีลแลมารยาตร์เป็นใหญ่กว่าเนื้อแปดหมื่น ครั้นกล่าวฉันแล้ว เมื่อนางเนื้อจะกล่าวอ้อนวอนนายพรานให้ฆ่าตนแทนพระยาเนื้อ จึงได้กล่าวคาถาที่ ๓ ว่า

อัตถรัสสุ ปตาสานิ อสิ นิพ์พาหะ ลุทธก
ปฐมัง มัง วธิตวาน[๑] หนะ ปัจฉา มหามิคัง ฯ

ข้าแต่นายพรานท่านจงลาดใบไม้เหลืองสำหรับรองเนื้อลง จงชักดาบออกจากฝัก ท่านจงฆ่าข้าพเจ้าก่อนแล้ว จึงฆ่าพระยาเนื้อในภายหลัง ฯ ครั้นนายพรานได้สดับคาถานั้น จึงดำริห์ว่า มนุษย์ยังไม่ให้ชีวิตร์ของตนเพื่อประโยชน์แก่สามีได้เลย เนื้อนี้เป็นสัตว์เดียรฉานยังมาสละชีวิตร์ของตนได้ อนึ่งเนื้อนี้พูดเสียงอ่อนหวานโดยมนุษย์ภาษา วัน

---

๑. ยุ. หนิตวาน ฆ่าแล้ว

นั้น เราจักให้ชีวิตร์แก่นางเนื้อนี้แลผัวของนาง ครั้นนายพรานดำริห์ฉันแล้วก็มีจิตร์เลื่อมใส จึงได้กล่าวคาถาที่ ๔ ว่า

น เม สุตำ วา ทิฏฐำ วา ภาสันตี มานุสี มิคี
ตัญจ ภัทเท สุขี โหนตี[1] เอโส จาปี มหามิโค ฯ

เราไม่เคยได้ยินได้ฟังว่าเนื้อพูดภาษามนุษย์ได้ แนะนางผู้มีหน้าอันเจริญ ตัวท่านและพระยาเนื้อนี้จงเป็นผู้มีความสุขเถิด ฯ ครั้นนายพรานกล่าวคาถาปลอบนางเนื้อฉันแล้ว จึงไปสู่สำนักพระบรมโพธิสัตว์เอามีดตัดบ่วงแล้วค่อย ๆ ปลดบ่วงที่ติดอยู่ที่เท้าพระโพธิสัตว์ออกแล้วรักษาแผลแล้วบีบนวดที่เท้าด้วยมือตน ด้วยอานุภาพพระบารมีที่พระบรมโพธิสัตว์เจ้าได้ทรงบำเพ็ญมาและด้วยอานุภาพความเมตตาจิตร์ของนายพรานและด้วยอานุภาพมิตรธรรมของนางเนื้อนั้น มาดลบันดาลให้หนังเนื้อและเอ็นของพระยาเนื้อหายสนิทดีเป็นปรกติดังเก่าได้ในขณะนั้น ฯ พระโพธิสัตว์เจ้าก็เป็นผู้ตั้งอยู่ในความสุขปราศจากทุกข์ภัย ฯ ครั้นนางเนื้อได้เห็นพระบรมโพธิสัตว์มีความสุขก็เกิดความโสมนัสปรีดา เมื่อจะกล่าวคำอนุโมทนาแก่นายพรานจึงได้กล่าวคาถาที่เตารพ ๕ ว่า

เอวำ พุทธก นันทัสสุ สห สัพเพหิ ญาติภิ
ยถาหมัชช นันทามิ มุตตำ ทิสวา มหามิคำ ฯ

ข้าแต่นายพรานวันนี้ข้าพเจ้าได้เห็นพระยาเนื้อพ้นจากอันตรายแล้ว

---

๑ โหหิ แบ่งเป็นกิริยาของตัวประโยคเดียว

มีความยินดีฉันใด ขอท่านกับญาติทั้งสิ้นจงมีความชื่นชมยินดีฉันนั้นเถิด ฯ ฝ่ายพระบรมโพธิสัตว์เจ้าจึงดำริห์ว่า พรานนี้ได้เป็นที่พึ่งแก่เราควรเราจะเป็นที่พึ่งแก่พรานนั้นบ้าง ครั้นพระยาเนคคิดฉันจึงให้แก้วมณีก้อนหนึ่งซึ่งตนได้เห็นในทางที่เที่ยวไปหากินแก่นายพรานแล้วประทานโอวาทว่า จำเดิมแต่นี้ไปท่านอย่าได้ทำอกุศลกรรมมีปาณาติบาตเป็นต้น ท่านจงรักษาทรัพย์สมบัติไว้เถิยงถูกน้อยด้วยแก้วมณีนี้ จงก่อสร้างสั่งสมกุศลบุญราษี. มีทานและศีลเป็นต้นให้บริบูรณ์ขึ้นเถิด ครั้นตรัสสอนฉันนี้แล้วก็เข้าไปสู่ป่า ฯ

สัตถา อิมัง ธัมมเทสนัง อาหริตวา ครั้นสมเด็จพระมหามุนีทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแสดงจบลงแล้ว ทรงสืบอนุสนธิประชุมชาดกว่า นายพรานในกาลนั้นได้มาเป็นพระฉันนนางเนื้อนั้นได้มาเป็นนางภิกษุณีสาว มิคราชได้มาเป็นเราเองแล ฯ

จบสุวัณณมิคชาดก

๑๐. สุสันธิ์ ชาดก

วาติ คันโธ ติมิรานันติ อิทำ สัตถา เชตวเน วิหรันโต อุกกัณฐิตภิกขุ์ อารัพภ กเถสิ ฯ

เมื่อ สมเด็จ พระบังคีรส์ ทศพลญาณ เสด็จ สำราญ พระอิริยา บถ อยู่ ณพระ เชต วัน ทรง ปรารภ ภิกษุ ผู้มี่ ความ กระสัดย์ รูป หนึ่ง จึง ได้ ตรัส พระ ธรรม เทศนานี้ มี กำหนด ด้วย บท พระ คาถา ว่า วาติ คันโธ ติมิรานำ ดังนี้ ฯ ความ พิศดาร ว่า สมเด็จ พระ มหา มุนี ตรัส ถาม ภิกษุ นั้น ว่า ภิกษุ ได้ ยิน ว่า ท่าน มี ความ กระสัดย์ อยาก คึก หรือ ภิกษุ นั้น ทูล รับ สม จริง ตาม พุทธ ดำรัส จึง ตรัส ถาม ว่า ท่านได้ เห็น สิ่ง อะไร จึงได้ มี ความ กระสัดย์ ภิกษุ นั้น ทูล ว่าได้ เห็น มาตุคาม ที่ ประดับ เครื่อง อาภรณ์ พระ องค์ จึง ตรัส สอน ว่า ดู ก่อน ภิกษุ ชื่น ชื่อ มาตุคาม นี้ อันใคร ๆ ไม่ อาจ ที่ จะ รักษา น้ำจิตร์ ถึง โบราณกบัณฑิตย์ แม้ รักษาไว้ ใน พิภพสุบรรณ ก็ไม่ สามารถ ที่ จะ รักษา น้ำจิตร์ มาตุคาม นั้นไว้ ได้ ครั้น ตรัส ฉนี้ แล้ว ก็ ทรง ดุษณี ภาพ ภิกษุ นั้น จึง กราบ ทูล อาราธนา ให้ ทรง แสดง เรื่อง ที่ ตน มิได้ เห็น ปรากฏ สมเด็จ พระ บรม สุคต จึง ได้ ทรง นำ อดีต นิทาน มา ดัง ต่อไปนี้ ฯ

อดีเต พาราณสิยำ ตัมพราชา นาม รัชชำ การเรสิ ฯ ใน อดีต ชาติ ครั้ง พระเจ้า ตัมพราช ได้ ผ่าน สมบัติ ใน กรุง พาราณสี พระ อรรค มเหษี ทรง นาม ว่า นาง สุสันธี มี พระ รูป งาม อุดม ฯ ครั้ง นั้น พระ บรม โพธิสัตว์ เกิด ใน กำเนิด สุบรรณ ฯ เกาะ นาค ใน กาล นั้นได้ มี นาม ปรากฏ ว่า เกาะ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

---

๑ เทียบกับ ๑ ยอห์น ๔:๑๐ เรื่องความรักที่พระเจ้ามีต่อเรา

๑. ปัญหาเรื่องพยานหลักฐาน

ในการพิจารณาคดีอาญาของศาลนั้น ย่อมมีปัญหาเกี่ยวกับพยานหลักฐานเสมอ ๆ ว่าพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบมานั้นมีน้ำหนักพอที่จะฟังลงโทษจำเลยได้หรือไม่ ในการที่ศาลจะวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานนั้น ศาลจะต้องวินิจฉัยตามหลักกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานด้วย ซึ่งหลักกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานนี้ ได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตั้งแต่มาตรา ๑๓๑ ถึงมาตรา ๒๒๖ ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่ศาลจะต้องถือปฏิบัติตามในการพิจารณาคดีอาญา ศาลจะนำหลักกฎหมายอื่นมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติให้ใช้ได้ ในการพิจารณาคดีอาญาของศาลนั้น ศาลจะต้องวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบมาว่าพยานหลักฐานนั้นมีน้ำหนักพอที่จะฟังลงโทษจำเลยได้หรือไม่ ถ้าพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบมานั้นมีน้ำหนักพอที่จะฟังลงโทษจำเลยได้ ศาลก็จะพิพากษาลงโทษจำเลย แต่ถ้าพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบมานั้นมีน้ำหนักไม่พอที่จะฟังลงโทษจำเลยได้ ศาลก็จะพิพากษายกฟ้องโจทก์ ในการที่ศาลจะวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานนั้น ศาลจะต้องวินิจฉัยตามหลักกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานด้วย ซึ่งหลักกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานนี้ ได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตั้งแต่มาตรา ๑๓๑ ถึงมาตรา ๒๒๖ ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่ศาลจะต้องถือปฏิบัติตามในการพิจารณาคดีอาญา ศาลจะนำหลักกฎหมายอื่นมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติให้ใช้ได้

---

๑ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

๒. ให้เป็นของขวัญ

ถ้า เรา ให้ ใคร เป็น ของขวัญ เรา ก็ให้ของขวัญนั้นแก่ผู้ที่เราพอใจจะให้ เช่น เรา

NATIONAL LIBRARY

๔. ผู้ขอรับเงินบำเหน็จตกทอด

๔.๑ ข้าพเจ้า ..... ตำแหน่ง ..... สังกัด ..... ขอรับรองว่าผู้ขอรับเงินบำเหน็จตกทอดข้างต้นนี้ เป็นผู้มีสิทธิได้รับเงินบำเหน็จตกทอดตามกฎหมาย

ลงชื่อ .....

NATIONAL LIBRARY

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้กำหนดสิทธิมนุษยชนไว้ ๓๐ ข้อ ดังนี้

ข้อ ๑ ทุกคนเกิดมาอิสระ มีศักดิ์ศรีและสิทธิเท่าเทียมกัน

ข้อ ๒ ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเสมอกัน ไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง หรือความคิดเห็นอื่นใด

ข้อ ๓ ทุกคนมีสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล

ข้อ ๔ ห้ามมิให้ทาสหรือการค้าทาสในรูปแบบใดๆ

ข้อ ๕ ห้ามมิให้ทรมานหรือลงโทษที่โหดร้ายทารุณ

ข้อ ๖ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมายทุกแห่งหน

ข้อ ๗ ทุกคนเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ข้อ ๘ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจ

ข้อ ๙ ห้ามมิให้จับกุม คุมขัง หรือเนรเทศโดยพลการ

ข้อ ๑๐ ทุกคนมีสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย

ข้อ ๑๑ ผู้ต้องหาทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิด

ข้อ ๑๒ ห้ามมิให้แทรกแซงความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ที่อยู่อาศัย หรือการสื่อสาร

ข้อ ๑๓ ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกที่อยู่อาศัย

ข้อ ๑๔ ทุกคนมีสิทธิที่จะแสวงหาและได้รับความคุ้มครองจากการประหัตประหาร

ข้อ ๑๕ ทุกคนมีสิทธิในสัญชาติ

ข้อ ๑๖ ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันในการสมรส

ข้อ ๑๗ ทุกคนมีสิทธิในทรัพย์สิน

ข้อ ๑๘ ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งความคิด มโนธรรม และศาสนา

ข้อ ๑๙ ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งการแสดงความคิดเห็น

ข้อ ๒๐ ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งการชุมนุมและสมาคมโดยสงบ

ข้อ ๒๑ ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศของตน

ข้อ ๒๒ ทุกคนมีสิทธิในหลักประกันทางสังคม

ข้อ ๒๓ ทุกคนมีสิทธิในการทำงาน

ข้อ ๒๔ ทุกคนมีสิทธิในการพักผ่อนหย่อนใจ

ข้อ ๒๕ ทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ

ข้อ ๒๖ ทุกคนมีสิทธิในการศึกษา

ข้อ ๒๗ ทุกคนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรม

ข้อ ๒๘ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับระเบียบทางสังคมและระหว่างประเทศ

ข้อ ๒๙ ทุกคนมีหน้าที่ต่อชุมชน

ข้อ ๓๐ ห้ามมิให้ตีความว่าปฏิญญานี้ให้สิทธิแก่รัฐ กลุ่ม หรือบุคคลใดๆ ในการกระทำการใดๆ ที่มุ่งทำลายสิทธิและเสรีภาพที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้

NATIONAL LIBRARY

ปีวอก ศักราช ๑๒๓๐ ตรงกับปี เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ วันอาทิตย์ ตรงกับวันที่ ๑๕ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๘๖๙ ฯ

ศุลกสังหารนี้ ได้ตั้งขึ้นในรัชกาลที่ ๔ ในเวลาที่ได้ทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้ากับต่างประเทศ ๓ ประเทศ คือ ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศอเมริกา ในปีมะโรง ศักราช ๑๒๑๐ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๐๐ ฯ

ศุลกสังหารนี้ ได้ตั้งขึ้นในรัชกาลที่ ๔ ในเวลาที่ได้ทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้ากับต่างประเทศ ๓ ประเทศ คือ ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศอเมริกา ในปีมะโรง ศักราช ๑๒๑๐ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๐๐ ฯ

ศุลกสังหารนี้ ได้ตั้งขึ้นในรัชกาลที่ ๔ ในเวลาที่ได้ทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้ากับต่างประเทศ ๓ ประเทศ คือ ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศอเมริกา ในปีมะโรง ศักราช ๑๒๑๐ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๐๐ ฯ

---

๑ ร. ๔ ประกาศตั้งกรมศุลกากร

๒ รัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งกรมศุลกากร

ตัวอย่างการใช้ตารางเลขยกกำลังสองและรากที่สองของจำนวนเต็ม

ตารางเลขยกกำลังสองและรากที่สองของจำนวนเต็ม ๑ ถึง ๑๐๐ ที่ให้ไว้ในภาคผนวกนี้ ใช้ได้ดีกับจำนวนที่มีค่าไม่เกิน ๑๐๐ ถ้าจำนวนที่ต้องการหาค่าเลขยกกำลังสองหรือรากที่สองมีค่าเกิน ๑๐๐ ก็ต้องใช้วิธีการประมาณค่าเอาเอง ซึ่งจะมีความคลาดเคลื่อนมากน้อยแล้วแต่ความสามารถในการประมาณค่าของแต่ละคน

ตัวอย่างที่ ๑ จงหาค่าของ $(๑๒)^๒$

วิธีทำ จากตาราง $(๑๒)^๒ = ๑๔๔$

ตัวอย่างที่ ๒ จงหาค่าของ $\sqrt{๑๔๔}$

วิธีทำ จากตาราง $\sqrt{๑๔๔} = ๑๒$

ตัวอย่างที่ ๓ จงหาค่าของ $(๑๒๕)^๒$

วิธีทำ $(๑๒๕)^๒ = (๑๒ \times ๑๐ + ๕)^๒$

$= (๑๒ \times ๑๐)^๒ + ๒(๑๒ \times ๑๐)(๕) + ๕^๒$

$= ๑๔๔ \times ๑๐๐ + ๒(๑๒๐)(๕) + ๒๕$

$= ๑๔๔๐๐ + ๑๒๐๐ + ๒๕$

$= ๑๕๖๒๕$

๑. ๆ ฐ. ๓๐
๒. ๆ เพิ่มคำ ไม่มีใน

๗. วิจิตรมุขราช

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ที่ ๑ การเลือกตั้งไม่ได้ เพราะ ไม่มีใครได้คะแนนเสียงข้างมาก

เมื่อมีการเลือกตั้งครั้งใดครั้งหนึ่ง ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีจำนวนมาก แต่ผู้ที่ได้คะแนนเสียงเลือกตั้งมีจำนวนน้อย ไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งหมด ผู้ที่ได้คะแนนเสียงเลือกตั้งมากที่สุดก็ได้คะแนนเสียงเลือกตั้งน้อยกว่า

[illegible]

[illegible]

[illegible]

๒. ปัญหาของการ

...
...
...

NATIONAL LIBRARY

๓. ผู้ที่ควรรู้

ผู้ ๒๒ เมื่อ ๑๙๙๙ ผู้ ๒๒ ๑๙๙๙ ๒๒ ๑๙๙๙ ๒๒ ๑๙๙๙

NATIONAL LIBRARY

ในสมัยนั้น ในกรุงสาวัตถี ได้มีเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อว่า อนาถบิณฑิกะ
เป็นผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มาก ๑

อนาถบิณฑิกะนั้นได้ทำการสร้างวัดเชตวันมหาวิหารถวายแด่พระพุทธเจ้า
ด้วยทรัพย์ ๕๔ โกฏิ ในการสร้างวัดนั้นได้ทำการสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับ
พระสงฆ์ ๑๘ แห่ง ที่จงกรม ๑๘ แห่ง ที่ประชุมสงฆ์ ๑๘ แห่ง ที่ฉันอาหาร
๑๘ แห่ง ที่ต้มน้ำ ๑๘ แห่ง ที่ถ่ายอุจจาระ ๑๘ แห่ง ที่ถ่ายปัสสาวะ ๑๘ แห่ง
ที่ทำการสาธยายธรรม ๑๘ แห่ง ที่ไฟ ๑๘ แห่ง ที่เก็บน้ำดื่ม ๑๘ แห่ง
ที่อาบน้ำ ๑๘ แห่ง ที่เก็บน้ำใช้ ๑๘ แห่ง ที่ทำการบูชา ๑๘ แห่ง
ที่เก็บเครื่องบูชา ๑๘ แห่ง ที่ทำการสาธยายธรรม ๑๘ แห่ง ที่ไฟ ๑๘ แห่ง
ที่เก็บน้ำดื่ม ๑๘ แห่ง ที่อาบน้ำ ๑๘ แห่ง ที่เก็บน้ำใช้ ๑๘ แห่ง ที่ทำการบูชา
๑๘ แห่ง ที่เก็บเครื่องบูชา ๑๘ แห่ง ที่ทำการสาธยายธรรม ๑๘ แห่ง ที่ไฟ
๑๘ แห่ง ที่เก็บน้ำดื่ม ๑๘ แห่ง ที่อาบน้ำ ๑๘ แห่ง ที่เก็บน้ำใช้ ๑๘ แห่ง
ที่ทำการบูชา ๑๘ แห่ง ที่เก็บเครื่องบูชา ๑๘ แห่ง ที่ทำการสาธยายธรรม
๑๘ แห่ง ที่ไฟ ๑๘ แห่ง ที่เก็บน้ำดื่ม ๑๘ แห่ง ที่อาบน้ำ ๑๘ แห่ง
ที่เก็บน้ำใช้ ๑๘ แห่ง ที่ทำการบูชา ๑๘ แห่ง ที่เก็บเครื่องบูชา ๑๘ แห่ง
ที่ทำการสาธยายธรรม ๑๘ แห่ง ที่ไฟ ๑๘ แห่ง ที่เก็บน้ำดื่ม ๑๘ แห่ง
ที่อาบน้ำ ๑๘ แห่ง ที่เก็บน้ำใช้ ๑๘ แห่ง ที่ทำการบูชา ๑๘ แห่ง
ที่เก็บเครื่องบูชา ๑๘ แห่ง ที่ทำการสาธยายธรรม ๑๘ แห่ง ที่ไฟ ๑๘ แห่ง

๕. ปริศนาคำทาย

[illegible]

[illegible]

[illegible]

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY

หอสมุดแห่งชาติ
NATIONAL LIBRARY